

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

”IUP en självklarhet - vem kan jobba utan mål”

Pernilla Jansson, Hanna Simonsson, Liselotte Perland

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: PDGX 62
Nivå: Grundnivå
Termin/år: Vt/2009
Handledare: Åke Lennar
Examinator: Marianne Lundgren

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program och/eller kurs: PDGX 62
Nivå: Grundnivå
Termin/år: Vt/2009
Handledare: Åke Lennar
Examinator: Marianne Lundgren
Nyckelord: individuella utvecklingsplaner, skriftliga omdömen, samtal, dialog,

Syfte:

Syftet är att kartlägga hur pedagoger i en västsvensk kommun arbetar med IUP med skriftliga omdömen.

Frågeställningar

- Hur upplever pedagoger arbetet med IUP?
- Hur involveras elever?
- Hur involveras föräldrar?
- Hur kan IUP vara ett "levande dokument" i det dagliga arbetet?
- Vilken kompetensutveckling har lärarna fått och vilken kompetensutveckling är de i behov av?

Metod:

Vi har valt att besvara våra frågeställningar dels genom litteraturgenomgången och dels genom en enkätundersökning riktad till klasslärare i år 1-6. Vi har valt att genomföra en enkätundersökning som är dels kvalitativ och dels kvantitativ vilket vi finner lämpligast med tanke på vårt syfte.

Resultat:

Generellt sett upplever de flesta att de kan arbeta med IUP enligt de riktlinjer som finns i allmänna råden. De anser att genom att arbeta med IUP blir målen tydligare för alla inblandade, förarbetet ger värdefull tid med varje elev och styrdokumentet kan följas bättre. Trots det uttrycker många att det är mycket tidskrävande och att det stjäl tid från lektionsplaneringen. Enligt lärarna i enkäten känner man sig stressad och anser inte att man uppnår syftet med IUP i den utsträckning som är önskvärd. Den arbetsinsats man lägger ner är för stor i förhållande till den effekt det ger. Att utforma en IUP kan för läraren kännas som ett krav istället för ett medel för att höja kvaliteten i arbetet. Resultatet visar på att det kan vara svårt att involvera föräldrarna i dialogen vid upprättandet av IUP. Bland eleverna upplevs engagemanget högre än hos föräldrarna men målet är dock att alla elever skall känna sig delaktiga och ta ansvar för sitt eget lärande. Andelen lärare som fått bristfällig eller ingen information alls om IUP är relativt hög. Vår tolkning utifrån svaren i enkäten är att de allra flesta uttrycker ett behov av kompetensutveckling. Vidareutbildning i form av föreläsningar, pedagogiska samtal och tid är det som de flesta önskar sig när det gäller vidare kompetensutveckling.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	3
1.1 Begrepp.....	4
1.2 Problemformulering	4
2. Syfte	5
2.1 Frågeställningar	5
3. Metod	6
3.1 Planering och genomförande	6
3.2 Urval	6
3.3 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	6
3.4 Bortfall.....	7
3.4.1 Externt bortfall.....	7
3.4.2 Internt bortfall	7
3.5 Bearbetning av empirin	7
3.6 Etiska principer.....	8
3.6.1 Konfidentialitetskravet.....	8
3.6.2 Informationskravet.....	8
3.6.3 Samtyckeskravet	8
3.6.4 Nyttjandekravet.....	8
4. Litteraturgenomgång	9
4.1 Vägen till IUP	9
4.1.1 Åtgärdsprogram	9
4.1.2 Elevens framgång – skolans ansvar	9
4.2 Individuella utvecklingsplaner	10
4.2.1 Utgångspunkter för den individuella utvecklingsplanen	11
4.2.2 Den individuella utvecklingsplanens syfte	11
4.2.3 Den individuella utvecklingsplanens innehåll	11
4.2.4 Individuell planering - Ett led i en önskvärd pedagogisk utveckling?	11
4.3 inflytande och delaktighet	13
4.3.1 Metakognition.....	13
4.3.2 Självvärdering.....	13
4.4 Bakgrunden till de nya läroplanerna.....	13
4.5 Lärteorier	14
4.6.1 Utvecklingssamtalets problematik.....	15
4.6.2 Lokal planering	16
4.7.1 Samtalsmodell.....	16
4.7.1 Deminghjulet	18
4.7.2 SWOT-analys.....	19
4.8 Skriftligt omdöme.....	20
4.8.2 Formativ bedömning.....	20
4.8.3 Summativ bedömning	21
5 Resultat	22

5.1 Hur upplever pedagogerna arbetet med IUP?	22
5.2 Hur involveras eleverna i arbetet med IUP?.....	24
5.3 Hur involveras föräldrarna i arbetet med IUP?	26
5.4 Hur kan IUP vara ett levande dokument i det dagliga arbetet?.....	27
6 Diskussion	29
6.1 Hur upplever pedagogerna arbetet med IUP?	29
6.2 Hur involveras eleverna i arbetet med IUP?.....	30
6.3 Hur involveras föräldrarna i arbetet med IUP?	31
6.4 Hur kan IUP vara ett "levande" dokument i det dagliga arbetet?	32
6.5 Vilken kompetensutveckling har man fått och vilken kompetensutveckling är man i behov av?.....	33
7. Slutord och framtida forskning	34
Referenser	35
Bilaga 1	37
Missivbrev	37
Bilaga 2	38
Enkätfrågor	38
Bilaga 3	42
Enkätfrågor i tabellform	42

1. Inledning och bakgrund

Vår uppfattning är att läraryrket är flexibelt, kreativt, intressant, roligt, spännande, utvecklande men ibland också mycket arbetsamt. Över tid förändras skolans uppdrag och i och med det även lärarnas uppdrag. Som verksamma lärare hör man ofta kommentarer som ”ska vi göra det här också utan att något annat tas bort”. Sedan 2006 skall varje elev ha en skriftlig individuell utvecklingsplan enligt Grundskoleförordningen. Den skall vara framåtsyftande, grunda sig på bedömningen av elevens kunskapsutveckling. Lärare, elev och föräldrar sätter upp mål för elevens fortsatta lärande (SFS, 1994:1194). Vad det gäller de individuella utvecklingsplanerna med skriftliga omdömen som vi i vårt arbete kommer att benämna IUP är åsikterna och kommentarerna många. Vi ser frustration över otillräcklig kunskap och tidsbrist för detta uppdrag hos våra kollegor. Vi anser att IUP är ett oerhört intressant område för oss som verksamma pedagoger att studera. Kommunen där vi arbetar, som också är platsen för vår undersökning, är en glesbygdskommun med ca 11 000 invånare och 11 skolor med varierande elevantal; alltifrån ett tiotal elever till flera hundra elever.

Roger Ellmin är psykolog, forskare, författare och föreläsare kring portfolio och utvecklingssamtal. I boken *Rätt dos för lärande* beskriver han vägen fram till det individuella bemötandet. Utvecklingen har gått från att under 1940-talet handla om bokstavsbedömning och skriftliga omdömen till att under 2000-talet handla om en ökad dialog och ett delat ansvar. Från början var det kyrkan som ansvarade för elevernas kunskaper och prästerna förde anteckningar om resultaten. De första betygen skrevs i form av skriftliga omdömen när eleverna bytte skola eller gick vidare till högre studier. Betygen hade sin storhetstid under den s.k. parallellskoletiden¹ (Ellmin, 2006).

Under slutet av 1940-talet började betygen i de lägre årskurserna att ifrågasättas. Dåvarande statsministern Tage Erlander hade tankar om hur bedömningen av elevernas kunskaper skulle kunna ske på annat sätt. Då kom samtalet som ett förslag och skolorna fick samtalsrum som inbjöd till samtal. Under 1960-talet utökades kontakten mellan hem och skola och vikten av information och diskussion dem emellan skrevs in i Lgr 62. Kontakten rekommenderades att ske med kontaktbok och frånvarokort. Betygen fanns dock fortfarande kvar men togs bort på låg- och mellanstadiet läsåret 1970/71 och ersattes av muntliga kontakter (Ellmin, 2006).

Under 1980-talet får samtalet en ännu större betydelse och i Lgr 80 står att skolan är skyldig att ta kontakt med föräldrarna två gånger varje läsår. Det var då kvartsamtalet kom. I Lpo 94 hade man tydliggjort samtalets syfte ännu mer och kvartsamtalet ersattes av utvecklingssamtalet (Ellmin, 2006). I grundskoleförordningen (SFS 1994:1194) kap.7 §55 skrevs: ”Lärarna skall fortlöpande informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens skolgång. Minst en gång varje termin skall läraren, eleven och elevens vårdnadshavare samtala om hur elevens kunskapsutveckling och social utveckling bäst kan stödjas (utvecklingssamtal).” Föräldrarna ska även kunna få skriftlig information om elevens skolgång men det får inte ha karaktären av betyg. I utvecklingssamtalet skall innehållet vara mer framåtsyftande i form av framtida möjligheter medan kvartsamtalet mer var bedömningar av det som redan gjorts.

¹ D.v.s. då två skolformer, folkskola och realskola, delvis överlappade varandra, från 1842 och fram till det att enhetsskolan och senare grundskolan infördes i de svenska kommunerna i etapper under åren 1949-1972. (Ellmin, 2006, s.25)

Ett ömsesidigt informationsutbyte och samtal om elevernas kunskapsutveckling har under 2000-talet blivit allt viktigare. Skolan är fortfarande ett kunskapscentrum fast med förändrade villkor. Viktigt är att kunna söka, ta till sig, bearbeta och att använda kunskap (Ellmin, 2006, s.24-30).

Regeringen har beslutat att alla elever dessutom skall få skriftliga omdömen i alla ämnen fr.o.m. höstterminen 2008 (Skolverket, 2008). Wretman, redaktör för den pedagogiska tidskriften Grundskoletidningen, skriver för att förstå innebörden av IUP med skriftliga omdömen måste man gå tillbaka till den diskussion som låg bakom förordningen om IUP som kom 2005 (Wretman, 2008). I slutet av 1990-talet tillsatte regeringen en expertgrupp ”för att analysera behovet av insatser för att stärka måluppfyllelsen och den individuella planeringen i grundskolan” (Wretman, 2008, s.31).

1.1 Begrepp

I vår uppsats kommer vi att använda förkortningen IUP när vi talar om Individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen. Vi kommer också att nämna ”levande dokument” som ett begrepp. Då menar vi en IUP som är tydlig så att elever och föräldrar förstår innebörden samt att lärare och elever använder den i sin planering och uppföljning. I kommunen vi valt att genomföra vår undersökning finns en av specialpedagoger utarbetad pärm med bl.a. frågor till elever och föräldrar inför utvecklingssamtalet. Den kommer vi i arbetet att benämna ”pärmen”. I vår enkätundersökning ställer vi frågor om ”upprättandet” av IUP. Då menar vi arbetet med både elever och föräldrar inför utvecklingssamtalet. I detta ingår även själva samtalet och dokumentation av det som sägs och bestäms angående elevens fortsatta utveckling.

1.2 Problemformulering

IUP är något vi alla arbetar med fortlöpande i vår verksamhet. Det är också något alla elever skall ha. Eftersom det fortfarande är relativt nytt och dess utformning och innehåll är under bearbetning känns ämnet aktuellt och intressant. Enligt Wretman (2007) kan skolans ”görarkultur” bli ett problem. De enskilda skolorna försöker lydigt göra som regeringen sagt d.v.s. man skapar en IUP utan att riktigt ha förstått syftet. Vidare skriver Wretman att den individuella utvecklingsplanen är ett medel för att nå ett mål (Wretman, 2007). Vi vill ta reda på hur pedagogerna i vår kommun arbetar med IUP, hur den görs ”levande” för eleverna och förankras hos föräldrarna.

Vårt problem är angeläget att studera och utveckla då alla elever enligt Grundskoleförordningen skall ha en IUP och då regeringen har beslutat att skriftliga omdömen ska ges för samtliga elever i grundskolan från och med höstterminen 2008 (SFS 1994:1194 kap 7 § 2). Vi vill kunna arbeta med IUP på ett enkelt sätt. Det skall vara ett dokument som är till nytta för alla; föräldrar, elever och pedagoger. Det skall tydligt framgå vad IUP syftar till. Vi vill ha en IUP som utvecklar vårt uppdrag i en positiv riktning som därmed blir en tillgång i den dagliga verksamheten och ett ”levande dokument”.

2. Syfte

Syftet är att kartlägga hur pedagoger i en västsvensk kommun arbetar med IUP med skriftliga omdömen.

2.1 Frågeställningar

- Hur upplever pedagogerna arbetet med IUP?
- Hur involveras eleverna?
- Hur involveras föräldrarna?
- Hur kan IUP vara ett levande dokument i det dagliga arbetet?
- Vilken kompetensutveckling har lärarna fått och vilken kompetensutveckling är de i behov av?

3. Metod

3.1 Planering och genomförande

Vi har besvarat våra frågeställningar dels genom litteraturgenomgången och dels genom en enkätundersökning. Vi har valt att genomföra en enkätundersökning som är dels kvalitativ och dels kvantitativ vilket vi finner lämpligast med tanke på vårt syfte. Kvalitativ är den för att vi försöker ta reda på pedagogernas inställning och hur de arbetar med IUP och den är kvantitativ för att vi vill göra en kartläggning av hur de olika momenten fungerar i arbetet med IUP. I vår tolkning skall vi ”försöka utröna vad den enskilde menar och hur han eller hon tänker och känner” (Trost, 2001, s.20). Enkäterna har sänts ut per post med svarskuvert för att underlätta för informanterna att svara.

3.2 Urval

Vi har gjort ett strategiskt urval utifrån de som har ansvar att upprätta IUP i vår kommun (Trost, 2001). Vi fann det då lämpligt att skicka enkäten till samtliga klasslärare år 1-6 i kommunen. Vår urvalsram är relativt säker eftersom vi har kännedom om vilka som arbetar som klasslärare. Personallistor har vi fått från skolkontoret där personalen finns registrerad. Ett strategiskt urval är det vanligaste i en kvalitativ studie och då utgår man ifrån vissa variabler eller karakteristika som är relevanta för undersökningens syfte (Trost, 2001). Eftersom vi ville kartlägga hur pedagoger i en västsvensk kommun arbetar med IUP var det relevant att enkäten skickades ut till samtliga klasslärare i år 1-6.

Vi bedömer att enkätundersökningen har en hög grad av standardisering därför att den har skickats ut till samtliga samtidigt och ser likadan ut för alla som avses svara (Trost, 2001). Eftersom samtliga i urvalsgruppen arbetar som lärare tror vi också att de är bekanta med terminologi som förknippas med detta verksamhetsområde (www.ne.se). Därför kommer troligtvis frågorna att tolkas relativt lika. Det som dock kan skifta till viss del är hur situationen ser ut för dem när de besvarar enkäten (Trost, 2001). När det gäller struktureringen anser vi att den kan vara ostrukturerad p.g.a. att en del av frågorna är öppna och saknar svarsalternativ men den är ändå strukturerad eftersom det finns en struktur i enkäten och den handlar om IUP och ingenting annat (Trost, 2001).

3.3 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Enligt Stukat (2005, s.125) är graden av reliabilitet ett mått på hur bra mätinstrumentet är på att mäta. Vi anser att den enkät som vi valt att genomföra aldrig kan ge lika tydliga svar som en intervju. När enkäterna besvarats kan urvalsgruppens dagsform till exempel påverka graden av uttömmande svar. Vi tror att undersökningen dock har god reliabilitet eftersom enkäten inte innehåller några krångliga ord och de som avses svara använder och förstår samma språkbruk (Trost, 2002). Vi tror att den även uppfyller en hög grad av validitet eftersom frågorna är utformade på det sätt som de är. Vi har blandat öppna och slutna frågor dels för att undvika att informanterna blir uttröttade av ”kryssandet” och dels för att vi anser

att de öppna frågorna behövs för att kunna få ut mer information om det vi avser med tanke på vårt syfte. Även frågornas inbördes ordning är viktig. Vi har strukturerat frågorna så att det som innehållsmässigt hör ihop kommer i anslutning till varandra (Trost, 2001). Därför har vi strukturerat frågorna utifrån fyra områden; förarbete, upprättande, utförande och utvärdering för att kunna följa arbetsgången i IUP. Därutöver har vi ställt ett antal frågor om informanternas generella upplevelser kring arbetet med IUP samt om deras utbildning och kompetensutveckling. Vår enkätundersökning är inte generaliserbar (Trost, 2001) eftersom både IUP och de skriftliga omdömena utformas lokalt i kommunerna. Vi kan inte heller generalisera resultatet för den kommun där vi genomfört undersökningen.

3.4 Bortfall

Stukát (2005) skiljer ibland på externt och internt bortfall. Externt bortfall är de personer som av någon anledning inte vill delta eller inte kan nås. Internt bortfall är när någon eller några inte svarar på alla frågor.

3.4.1 Externt bortfall

Enkäten har via brev sänts till 50 lärare. Endast 19 har besvarat den vilket är 38% av enkäterna. De lärare som besvarat vår enkät är verksamma i år 1-6. Det är stor variation vad gäller utbildning och arbetslivserfarenhet. Arbetslivserfarenheten varierar från 1-35 år varav 2/3 har arbetat mer än tio år. Det är något fler lärare i år 4-6 som besvarat enkäten än i år 1-3. Vår förhoppning var att få in fler enkäter än vad vi fått. Bortfallet var stort trots att vi hade påmint informanterna via mail. Vi är medvetna om att bortfallet blev stort och detta kan möjligtvis påverka tillförlitligheten. Däremot är spridningen bred vad gäller informanternas arbetslivserfarenhet, utbildningsinriktning och arbetsplats. Av denna anledning tror vi oss kunna få en relativt mångsidig bild av pedagogers erfarenheter och tankar kring IUP. Flera lärare har muntligt meddelat oss att eftersom enkäten genomförts under samma period som många har arbetat med IUP har de valt bort att svara p.g.a. tidspress. Ytterligare någon har angett alltför kort arbetslivserfarenhet för att kunna besvara enkäten.

3.4.2 Internt bortfall

I stort sett har alla besvarat våra frågor men alla har inte lämnat kommentarer som följer efter de slutna frågorna i enkäten. Dock har en fråga utelämnats av 1/3 av de svarande. Det är frågan angående vilken lärarutbildning de har. Det kan vara så att frågan haft ett otydligt svarsutrymme och därmed missats.

3.5 Bearbetning av empirin

När vi hade fått in enkäterna bearbetade vi dem både kvalitativt och kvantitativt. I den kvalitativa bearbetningen sökte vi efter likheter och skillnader i svaren. Vi skrev ner alla enkätsvaren i en löpande text och därefter gjorde vi analyser där vi kommenterade svaren i kanten. Därefter gjorde vi en sammanställning med kategoriseringar som var möjliga att göra utifrån de svar vi fått. ”Huvuduppgifterna för det kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer, inte att generalisera, förklara och förutsäga.” (Stukát, 2005 s.32)

Vidare, som Stukát skriver angående kvalitativ analys, har vi utnyttjat vår förförståelse (egna tankar, känslor och erfarenheter) som en tillgång för tolkningen. [Hur förhåller vi oss till närhet och distans? Kolla Stukat](#) En fenomenografisk ansats har upplevts relevant för oss där fokus ligger på orden hur och vad. ”Det handlar om att identifiera uppfattningar och att beskriva variationer av uppfattningar.” (Stukát, 2005, s.33) Vi har gjort en kvantitativ bearbetning av enkätens frågor vad gäller uppfattningar om hur arbetet med IUP fungerar vilka sedan sammanställts i staplar.

3.6 Etiska principer

3.6.1 Konfidentialitetskravet

Vi märkte svarskuverten med ett löpnummer för att kunna påminna de som inte lämnade in svaren. När enkäterna kom in ströks de uppgifterna så att anonymiteten fortfarande behölls. Inga namn på personer eller skolor kommer att förekomma i materialet. På så vis har vi uppfyllt kravet på anonymitet (Stukát, 2005).

3.6.2. Informationskravet

När det gäller missivbrevet är det enligt Trost viktigt att det ser inbjudande ut, inte är alltför långt och att det innehåller den information som behövs. I missivbrevet är det viktigt att syftet finns med och vad det kommer att användas till. Det är också viktigt att ange hur många som kommer att delta i undersökningen (Trost, 2001). Vi valde att ha med en bild på oss själva och undertecknade brevet med våra namnteckningar för att det skulle kännas inbjudande, igenkännande och ge samtliga i urvalsgruppen en känsla av vikten av att svara på enkäten.

3.6.3. Samtyckeskravet

Enligt Stukat (2005) skall de som deltar i undersökningen själva ha rätt att bestämma om de vill delta eller ej. I vårt missivbrev gjorde vi endast en förfrågan om de skulle vilja svara på våra frågor. Likaså kunde de avbrutit sitt deltagande om de så hade önskat. Det har inte varit aktuellt men hade naturligtvis varit möjligt utan att det hade medfört några negativa följder (Stukát, 2005).

3.6.4. Nyttjandekravet

Nyttjandekravet (Stukát, 2005) innebär att den information som samlas in endast får användas för forskning. Det innebär att den information vi har tagit del av inte kommer att användas av oss för kommersiellt bruk eller till andra icke vetenskapliga ändamål (2005).

4. Litteraturgenomgång

4.1 Vägen till IUP

4.1.2 Åtgärdsprogram

1976 beslutade riksdagen att åtgärdsprogram skulle upprättas i grundskolan för elever i behov av särskilt stöd. Begreppet användes första gången av SIA-utredningen. (SOU 1974:53) Syftet med åtgärdsprogram var att komma ifrån program för elever i svårigheter, där fokus låg på att träna färdigheter så att eleven skulle kunna följa den ordinarie verksamheten. I stället föreslog SIA-utredningen att man istället skulle se över hela organisationen runt eleven. Skolverket gav ut en skrift *Att arbeta med särskilt stöd med hjälp av åtgärdsprogram* (Skolverket, 2001) där man talar om en perspektivförskjutning i och med att stödet till eleven framgent skulle utgå ifrån ett helhetsperspektiv. Undervisningsinnehåll, arbetsformer, relationer till andra individer i gruppen samt relationer till de vuxna skulle utvecklas. Som en följd av detta kom synen på lärande och kunskapsutveckling i fokus, liksom behovet av kompetensutveckling hos personalen. I utarbetande av åtgärdsprogram skulle elever och föräldrar var aktiva på ett annat sätt än tidigare. (Skolverket, 2001)

I Lgr 80 och förarbetena till Lpo 94 talas om behovet av åtgärdsprogram (Skolverket, 2001). Man talar om vikten av att se till hela situationen kring eleven som befinner sig i svårigheter. Reglering av åtgärdsprogram för grundskolan infördes i Grundskoleförordningen (1995 kap 5 § 1). Då fastslogs bland annat att rektor ansvarar för att åtgärdsprogram upprättas och att eleven i första hand ska få stöd i den grupp eller klass som eleven tillhör (Skolverket, 2001)

4.1.2 Elevens framgång – skolans ansvar

I utvecklingsplanen för förskola, skola och vuxenutbildning visade regeringen, i en skrivelse till riksdagen, på ett flertal initiativ för att öka den individuella planeringen i skolan och att elever i allt större utsträckning skulle uppnå målen i Lpo-94. (Utbildningsdepartementet, 2001). Inom Utbildningsdepartementet tillkallades en expertgrupp med uppdrag att utifrån ett antal kommuner och verksamheter bidra till diskussion och därmed utveckla goda förhållningssätt i syfte att öka måluppfyllelsen i grundskolan, särskilt för elever som behöver extra stöd.

När skolverket 1998 genomförde en nationell granskning av bl.a. vilka insatser som görs för elever i behov av särskilt stöd visade denna på brister vad det gällde medvetna strategier för att tillgodose dessa elevers behov (Utbildningsdepartementet, 2001). Man konstaterade vidare att trots helhjärtade insatser och tillgång till resurser saknas genomtänkta strategier och rutiner för åtgärder och uppföljning av arbetet med dessa elever. Alla elever är individer med olika slags behov. Att nå framgång i arbetet med att alla elever ska nå sina mål är en utmaning som enligt expertgruppen är relaterad till hur skolan fungerar som samarbetsarena kring förhållningssätt, verksamhetsmål och metoder (Utbildningsdepartementet, 2001).

Expertgruppen hade även till uppdrag att studera den individuella planeringen i skolan. Vid besöken i de olika kommunerna fann de att flera kommuner hade skrivit in i skolplanen att alla elever skall ha en individuell dokumenterad planering. Expertgruppen ifrågasätter vidare att åtgärdsprogram upprättas endast för elever i behov av särskilt stöd. Syftet med ett

åtgärdsprogram är att öka förutsättningarna för elevens lärande och borde vara ett utgångsläge för arbetet med alla elever.

Expertgruppen anser

- att alla elever har rätt till en individuell utvecklingsplan
- att *arbetslagets dokumenterade planering* är en förutsättning för de individuella utvecklingsplanerna,
- att en individuell utvecklingsplan på sikt kan ersätta andra krav på dokumentation, t.ex. åtgärdsprogram,
- att det behövs tydliga strategier vid övergångar inom utbildningssystemet

(Utbildningsdepartementet, 2001, s. 28).

Arbetet med att följa upp och utvärdera varje elevs utveckling i ett långsiktigt perspektiv är viktigt och är enligt expertgruppen ytterligare ett område som skulle gynnas av att varje elev har en individuell utvecklingsplan. De är även övertygade om att individuella utvecklingsplaner skulle utveckla samarbetet mellan skolan och hemmet. Expertgruppen föreslår att varje elev har en individuell utvecklingsplan som beskriver elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling i relation till läroplanens mål att sträva mot. (Utbildningsdepartementet, 1994)

I rapporten visar man på några svårigheter och risker som kan finnas i arbetet med de individuella utvecklingsplanerna. Det kan vara svårt att få berörda parter att acceptera och känna sig delaktiga i införandet av IUP. Att utforma en IUP kan för läraren kännas som ett krav istället för ett medel för att höja kvaliteten i arbetet. Expertgruppen menade att lärares arbetsbörda kunde komma att minska om det finns samlad dokumentation om varje elev att tillgå. I de olika kommunerna fanns olika sätt att se på IUP. Därför kan det finnas behov av olika typer av fortbildning vid införandet av IUP (Utbildningsdepartementet, 2001).

4.2 Individuella utvecklingsplaner

Som tidigare framgått av rapporten (Utbildningsdepartementet, 2001) fanns det skolor som redan på 90-talet arbetade med individuella utvecklingsplaner. Enligt Grundskoleförordningen skall alla elever från den 1 jan 2006 ha en skriftlig individuell utvecklingsplan, IUP (SFS 1994:1194).

Enligt Grundskoleförordningen skall skolan fortlöpande informera eleven och dess vårdnadshavare om skolarbetet. Vid ett utvecklingssamtal som hålls minst en gång per termin ska läraren ge eleven omdömen om dess kunskapsutveckling i relation till varje ämne eleven undervisats i. I elevens IUP skall det även sammanfattas vilka insatser som behövs för att elevens skall utvecklas och nå målen. (SFS 1994:1194)

Under rubriken Bedömning och betyg i Lpo-94 uttrycks att skolan ska sträva efter att eleverna skall ta allt större ansvar för sina studier och att läraren med utgångspunkt i kursplanerna skall utvärdera både elevernas kunskapsutveckling och den sociala utvecklingen. Eleven och hemmet skall informeras om det här både skriftligt och muntligt. (Utbildningsdepartementet 1994,)

Stödmaterialet, *Skolverkets allmänna råd och kommentarer – Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* (Skolverket, 2008) skall bland annat ge vägledning och stöd åt lärare, skolledare och annan personal i grundskolan vid upprättandet av IUP för eleverna.

4.2.1 Utgångspunkter för den individuella utvecklingsplanen

Utgångspunkten för den individuella utvecklingsplanen är bedömning och utvecklingssamtal (Skolverket, 2008). Rektor ansvarar och ger förutsättningar för att det skapas ett gemensamt förhållningssätt till arbetet med IUP. Lärarna på skolan bör ha gemensamma former för dokumentation av elevernas kunskapsutveckling och lärande samt verka för ett gemensamt, sakligt språkbruk.

Elevens lärare skall skapa förutsättningar för att utvecklingssamtalet blir ett trepartssamtal där elevens lärande är i fokus. Samtalet ska bygga på respekt och delaktighet för alla inblandade. En grundförutsättning för ett lyckat samtal är att det är noga förberett och att alla inblandade känner till de mål som samtalet utgår ifrån. Det ska vara framåtsyftande för att stödja elevens fortsatta lärande (Skolverket 2008).

4.2.2 Den individuella utvecklingsplanens syfte

IUP skall ge tydlig information till elev och föräldrar om elevens kunskapsutveckling och, om rektor beslutat, social utveckling. Den skall identifiera olika stödbehov hos eleven samt innehålla en plan för fortsatt lärande.

Den individuella utvecklingsplanen bör

- ge eleven ökad möjlighet att ta ansvar för och påverka sina studier,
- konkret beskriva vilka insatser som bör vidtas för att eleven ska utvecklas i riktning mot läroplanens och kursplanens mål att sträva mot,
- stärka elevens och vårdnadshavarens delaktighet i den individuella planeringen,
- utformas på ett sådant sätt att den underlättar kontinuiteten i elevens lärande vid byten av lärare, grupp och skola.

(Skolverket, 2008, s.13)

4.2.3 Den individuella utvecklingsplanens innehåll

Enligt Skolverkets allmänna råd (2008) skall en IUP skall blicka tillbaka men också syfta framåt. Elevens kunskapsutveckling skall tydligt beskrivas i ett skriftligt omdöme i alla ämnen man undervisats i. Det skriftliga omdömet skall ge tydliga signaler om eleven riskerar att inte uppnå målen i läroplanen samt lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter.

I en framåtsyftande planering skall sammanfattas vilka kunskaper och förmågor som eleven skall utveckla vilket bör utgå från elevens förmågor, intresse och starka sidor och uttrycka positiva förväntningar på eleven. Av en IUP skall framgå vilka insatser som behövs för att ge stöd och stimulans åt elevens vidareutveckling (Skolverket, 2008).

4.2.4 Individuell planering - Ett led i en önskvärd pedagogisk utveckling?

Karin Wennbo (2005) har utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv undersökt vilka möjligheter och konsekvenser det ökade kravet på dokumentation av och för elevers lärande

och utveckling kan innebära. I sin rapport refererar Wennbo till aktuella rapporter och forskning inom området.

I *Skolans framgång - Elevens ansvar* (2001) visar expertgruppen på positiva vinster med att ha en individuell planering vilket uttrycks även i UNESCO's Open file on inclusive education. Där menar man att individuella planer använda på ett rätt sätt kan ge vinster både för elevernas utveckling och för att alla berörda (expertis, skola och hem) omkring eleven kan delta i en gemensam planering av skolsituationen (Wennbo, 2005).

I rapporten lyfter Wennbo även fram negativa konsekvenser med individuell planering och dokumentation. Myndigheten för skolutveckling (Wennbo, 2005) visar bland annat på att om man som elev inte förstår innebörden av en Individuell planering kan man känna sig maktlös, att allt sker ovanför huvudet. Känslan av otillräcklighet kan förstärkas om fokus allt för mycket läggs på elevens tillkortakommanden. Om skolan missar att fokusera på helhetssituationen runt eleven kan det leda till att eleven blir bärare av systemets brister och misslyckanden (Wennbo, 2005).

Enligt Dysthe (Wennbo, 2005)) kan en ökad fokusering på individuell planering bidra till att det lärande som sker gemensamt får mindre utrymme. Wennbo refererar i rapporten till Elfström som menar att vi måste överväga om de dokument vi skapar och använder oss av kommer till den nytta vi avsett. Det skrivna ordet betraktas av varje enskild läsare, en för eleven viktig aspekt blir då om den individuella dokumentationen speglar just de värden vi anser viktiga att synliggöra.

4.3 inflytande och delaktighet

Ett syfte med IUP enligt skolverkets Allmänna råd (2008) är att ge eleverna ökade möjligheter att påverka och ta ansvar för sina studier. Ett annat syfte är att stärka både elevens och vårdnadshavarens delaktighet genom att alla berörda parter samverkar vid upprättandet av elevens IUP.

Selberg (2001) redogör för tidigare forskning som visar att elever vill kunna påverka sin situation i skolan vilket i sin tur leder till att eleverna upplever skolan som meningsfull och trivseln ökar. Det finns dock undersökningar som visar att eleverna inte alltid har så stora möjligheter att ta det ansvar, för sitt lärande som de skulle kunna. Det Selberg bl.a. fann i sina undersökningar var att då elever i skolan fick ta initiativ, planera och genomföra sitt arbete ökade både elevernas delaktighet och deras inflytande. Elever som är engagerade i sitt arbete utvecklar färdigheter och kunskaper som eftersträvas i de nationella målen.

4.3.1 Metakognition

I ett av läroplanens (Utbildningsdepartementet,1994) strävansmål talas om att eleven ”utvecklar sitt eget sätt att lära” (s.9). Inflytande och delaktighet förutsätter att eleverna blir medvetna om hur de kan se på sitt lärande. Som lärare ingår det i vårt uppdrag att eleverna utvecklar denna förmåga.

Lärarna har ansvar för att eleven i sitt dagliga arbete får träna sig i att reflektera över och beskriva och bedöma sina kunskaper och lärande utifrån det arbete som han eller hon gjort. Lärarens konkreta och kontinuerliga återkoppling till eleven i det dagliga arbetet är enligt forskningen av stor betydelse för elevens kunskapsutveckling. (Skolverket, 2008, s.12).

Metakognition är ett vanligt pedagogiskt begrepp som används i arbetet med att få eleverna allt mer delaktiga i sitt lärande. Dysthe (2003) definierar begreppet metakognition så här: ”förmågan att reflektera över sitt eget tänkande, sin förståelse och sitt lärande och bli medveten om hur man lär sig bäst.” (s.37).

4.3.2 Självvärdering

I boken *Lära om lärande* skriver Hörnqvist (2000) om självvärdering. Skillnaden mellan vår egen avsikt och det resultat vi når blir en norm för om vi lyckas eller inte. ”Vi relaterar till oss själva och gör en egen värdering av detta förhållande, vilket utgör källan till vår självvärdering.” (2000, s.93) För att eleverna skall utvecklas och för att IUP skall bli till nytta är det viktigt att målen i IUP är uppnåbara. Att lyckas blir då för eleven en drivkraft och en källa till lusten att lära.

4.4 Bakgrunden till de nya läroplanerna

Vi anser det angeläget att även belysa arbetet med nya läroplaner (Utbildningsdepartementet, 2008). Det är högst relevant för vårt arbete därför att det handlar om att i IUP formulera mål. 2008 kom regeringens proposition inför arbetet med den nya läroplanen. I den kan man bl.a. läsa vilka faktorer som ligger till grund för en ny läroplan och vad man främst behöver förändra. Skolverket påpekade (2003) att det finns ett stort antal mål och att gamla mål lever

kvar bland de nya. Regeringen vill införa tydligare och mer lättillgängliga styrdokument. En viktig förutsättning för måluppfyllelse är enligt Skolverket att de nationella styrdokumenten uppfattas som funktionella och styrande för kommuners och skolors verksamhet. Skolverket hänvisar även till studier som visar att lärare upplever kursplanernas struktur och innehåll som otydliga. För att underlätta för lärare att kommunicera målen med elever och föräldrar krävs tydligare kursplaner med ökad konkretisering av målen samt ett mer lättillgängligt språk. Även kunskapskraven behöver, enligt Regeringen, förtydligas och uppföljningen bör förstärkas. Att minska antalet huvudsakliga ämnesmål utan att sänka ambitionsnivån skulle enligt Skolverket vara en möjlighet. Regeringen anser vidare att en viktig förutsättning för att en kursplan ska fungera i ett målstyrt skolsystem är att den förstås och används av lärare. ”Kursplanen ska tillsammans med de övergripande målen vara grunden för planering och genomförande av undervisningen. Den ska också utgöra underlag för diskussioner mellan lärare för utveckling av metoder och arbetssätt. De övergripande målen ska förmedlas och konkretiseras i ämnesundervisningen. Kursplanen ska kunna förklaras för och diskuteras med eleverna och även med föräldrarna.” (Utbildningsdepartementet, 2008, s.13)

4.5 Lärteorier

Arbetet som bedrivs i skolan präglas av vilket perspektiv som styr synen på människa, kunskap och lärande. Vi finner det därför relevant att ge en översikt av tre perspektiv som varit dominerande i skolan under olika tidsperioder. Tabellen nedan är en egen sammanställning. (Hjärne, Eva: personlig kommunikation, 2009-02-19)

	Behaviouristiskt perspektiv	Kognitivistiskt perspektiv	Sociokulturellt perspektiv
Företrädare	Pavlov, Skinner	Piaget	Vygotskij
Kunskapssyn	Utveckling styrs utifrån Repetition	Utveckling styrs inifrån	Kunskap skapas i samspel med andra
Människosyn/ elevsyn	Människan föds som ett oskrivet blad, passiv	Barnet förstår genom eget upptäckande	Människan är en social och kulturell varelse
Syn på lärande	Erfarenhetsbaserat	Lärande sker genom insikt och förståelse	Lärande är en funktion av interaktion med andra
Ledord	Empirism, klassisk betingning	Mognad, intellekt, tankar	Kommunikation, utveckling, interaktion

I ett behavioristiskt perspektiv är kunskapen objektiv och kvantitativ. Skinner beskriver att vägen fram till lärandet sker i ett stort antal små steg med förstärkning efter varje steg. Grundläggande fakta lärs in steg för steg och inte förrän i ett senare skede förväntas eleverna tänka, reflektera och använda det de lärt sig. (Dysthe, 2003)

Ur ett kognitivt perspektiv tar eleverna emot information, tolkar den och knyter an till tidigare erfarenheter och tidigare kunskap. Den lärande är aktiv i processen och prövar sig fram. (Dysthe, 2003)

Dysthe (2003) skriver angående ett sociokulturellt perspektiv att ordet social har två betydelser som hänger ihop. Dels betyder social att vi alla är förankrade i en kultur och i en gemenskap. Hur vi tänker och handlar påverkar oss i alla situationer utifrån den kultur vi är en del av. I inlärningsituationer kan vi inte studera lärande som ett isolerat fenomen utan vi måste se på hela kontexten vad som främjar lärandet. Dels betyder också social att ha relationer och att vara i interaktion med andra.

4.6 Utvecklingssamtal

Enligt *De allmänna råden* (Skolverket, 2008) är ett utvecklingssamtal tänkt att ge eleverna möjlighet att få veta hur de kan utvecklas utifrån de kompetenser de redan har. Samtalet ska även ge föräldrar en möjlighet att diskutera sitt barns fortsatta lärande och utveckling. Enligt Skolverket ska det vara ett trepartssamtal där elevens lärande är i fokus. Samtalet ska bygga på respekt och delaktighet för alla inblandade. En grundförutsättning för ett lyckat samtal är att det är noga förberett och att alla inblandade känner till de mål som samtalet utgår ifrån. Det ska vara framåtsyftande för att stödja elevens fortsatta lärande.

4.6.1 Utvecklingssamtalets problematik

Ellmin (2006) har sammanställt några faktorer som kan utgöra hinder för att uppnå det som är tänkt med utvecklingssamtalet enligt styrdokumentet (Utbildningsdepartementet, 1994; Skolverket, 2008).

- **Kulturella hinder** - Tidigare synsätt som fortfarande lever kvar angående elevernas och föräldrarnas medinflytande i skolan.
- **Sociala hinder** - Skolans kontakt med hemmen präglades länge av att skolan var den som ”gav” information. Nu ska det vara en dialog mellan alla berörda d.v.s. elever, föräldrar och lärare.
- **Strukturella hinder** - Organisationsformer som inte längre är aktuella för de nya krav som ställs på skolan. Föräldrar idag förväntar sig en skola med hög kvalitet som kan svara upp till de olika behov som elever kan ha.
- **Personliga hinder** - Lärarnas kompetens som kanske inte alltid motsvarar de uppgifter som ska lösas. Traditionellt är lärare duktiga på att undervisa men att föra ett bra samtal och dialog är inte samma sak. I det här avseendet har fortbildningen inte hunnit med (Ellmin, 2006).

Utvecklingssamtal är enligt Ellmin (2006) skolans verkliga chans att på allvar samarbeta med eleverna och deras föräldrar. Då krävs att samtalet präglas av både tydlighet, lyhördhet och stöd. Samtalen får inte bli ”gränslösa” utan måste ges en tydlig inriktning. Det ska handla om elevens utveckling, den faktiska som man kan iaktta, och den önskan som man gemensamt ska arbeta sig fram emot. Det är viktigt att lärare och föräldrar möts som jämbördiga parter

och i en respektfull anda är aktiva givare och mottagare i samtalet. Ahlberg (2001) skriver ”för att inte hamna i en försvarsställning om föräldrar har kritiska synpunkter är det viktigt att lyssna aktivt och rikta sig mot det som eleverna och föräldrarna försöker säga”. (s.95)

Asp Onsjö (2006) undersöker i sin avhandling, på vilket sätt skolsituationen förbättras, och hur det går till, när åtgärdsprogram skapas. Åtgärdsprogram tillhör en svensk tradition där samtal är betydelsefullt. Dessa samtal skall informera och skapa relationer. Samtalen är planerade och har till uppgift att komma fram till någon form av samsyn. De skall utvärdera verksamheten och till viss del även eleven och får därmed en moralisk dimension. Parterna är inte jämbördiga det finns en hierarkisk struktur. Samtalen är personliga men ändå institutionella till formen.

4.6.2 Lokal planering

IUP med skriftliga omdömena skall visa på hur långt eleven nått i sin kunskapsutveckling relaterat till de uppsatta målen. Då är det viktigt att lärarlaget har en lokal pedagogisk planering där man åskådliggör hur man arbetar mot strävansmålen i läroplanen. Det skall även framgå av planeringen hur eleverna skall utvecklas mot de uppsatta målen och vad som kommer att bedömas. (Skolverket, 2009)

I Skolverkets stödmaterial, *Att skriva skriftliga omdömen* (Skolverket, 2009) ges förslag på hur en lokal pedagogisk planering kan läggas upp. Den lokala pedagogiska planeringen kan innehålla följande delar:

Vilka mål att sträva mot man har utgått från. Hur man har konkretiserat dessa för att passa den årskurs som undervisningen avser. Vilket stoff (fakta, begrepp, teorier och modeller) man använder för att eleverna ska kunna utveckla de förmågor och kompetenser som är beskrivna (i mål att sträva mot samt i bedömningens inriktning) samt vad man kommer att undervisa om när det gäller färdigheter samt förmågor. Vad man kommer att bedöma i elevernas arbete och hur man gör detta.

4.7 Förbättringsarbete

4.7.1 Samtalsmodell

Som vi visat på tidigare i arbetet finns det faktorer som påverkar hur vi lyckas uppnå det som var tänkt med utvecklingssamtalet (Ahlberg, 2001; Asp Onsjö, 2006; Ellmin, 2006).

Ellmin, (2006) menar att man inte slaviskt kan följa några samtalsmodeller för att genomföra ett ”bra” utvecklingssamtal men visar på en fungerande modell där han belyser tre samtalsfaser; introduktion, kärnfrågor och avslutning.

Introduktion

I introduktionen bör man börja med att hälsa välkommen genom att visa intresse för både samtalet och personerna t.ex. genom en fråga, kommentar eller en återknytning till tidigare samtal. Syftet med samtalet bör också tydliggöras. Eftersom en IUP skall upprättas utifrån utvecklingssamtalet bör ansvarsfördelningen mellan elev, föräldrar och lärare klargöras så att alla känner sig delaktiga. Det är också viktigt att bestämma redan innan samtalet börjar hur lång tid man har till förfogande. Eftersom det kan vara svårt att koncentrera sig alltför länge,

inte allra minst för eleven, kan inte utvecklingssamtalet vara obegränsat. Syftet med samtalet bör bestämma tiden och inte tvärtom. Om man inte hinner med de frågor som man tänkt är det bättre att bestämma en ny tid där man fortsätter.

Kärnfrågor

Samtalsledaren (som i de flesta fall är läraren) bör beskriva vilka kärnfrågor som kommer att tas upp som t.ex. utvärdering av föregående IUP, skriftliga omdömen och upprättande av IUP. Läraren bör tydliggöra ansvarsfördelningen mellan lärare, elev och föräldrar.

Ellmin (2006) skriver vidare "Med de individuella utvecklingsplanerna får utvecklingssamtalen ökat fokus på elevens måluppfyllelse i relation till målen i kurs- och läroplaner. Utvecklingssamtalet handlar då mycket om att förmedla fakta, värdera, ställa frågor och söka gemensamma svar."(s.97) Eftersom utvecklingssamtalet bygger på information, kommunikation och samarbete är det viktigt att få alla parter delaktiga för att undvika en enkelriktad information. Formuleringen av frågorna är därför viktiga och styr i hög grad de svar som man får. Det är viktigt att inte stapla faktafrågor som ett regelrätt förhör utan ställa frågor angående upplevelser och vara lyhörd för de känslor som kommer fram. Samtalskonst är att skapa möjligheter så att andra berättar. Frågorna kan då vara:

"Hur ser du/ni på...?
Vad tror du/ni...?
Vill du/ni berätta lite om...?
Hur tyckte du/ni det var att...?" (Ellmin, 2006, s.98)

Ledande frågor bör undvikas för då har den som ställt frågan också gett svaret. Direkt kommunikation, som innefattar klarhet, är lätt att tyda och inte leder till missförstånd, bör användas. Indirekt kommunikation däremot kännetecknas av vaga antydningar och omskrivningar vilket innebär att det som man egentligen vill ha sagt inte blir sagt. I en dubbel kommunikation sänder man ut två motstridiga budskap. Ellmin (2006) tar också upp några punkter som kan vara till hjälp för att kunna samtala, vara ett stöd och för att kunna hjälpa elever och föräldrar:

"avstår från att dra förhastade slutsatser
avstår från att generalisera, utan bygger under med fakta
är uppmärksam på sina egna fördomar
respekterar elevens egen tolkning av verkligheten/.../
ger eleven (och föräldrarna) upplevelsen av att vara i goda händer
ger upp tanken på att det finns en enda sanning
är uppmärksam på etiska förhållanden
ger eleven tid att formulera sig, göra sig förstådd" (2006, s 99)

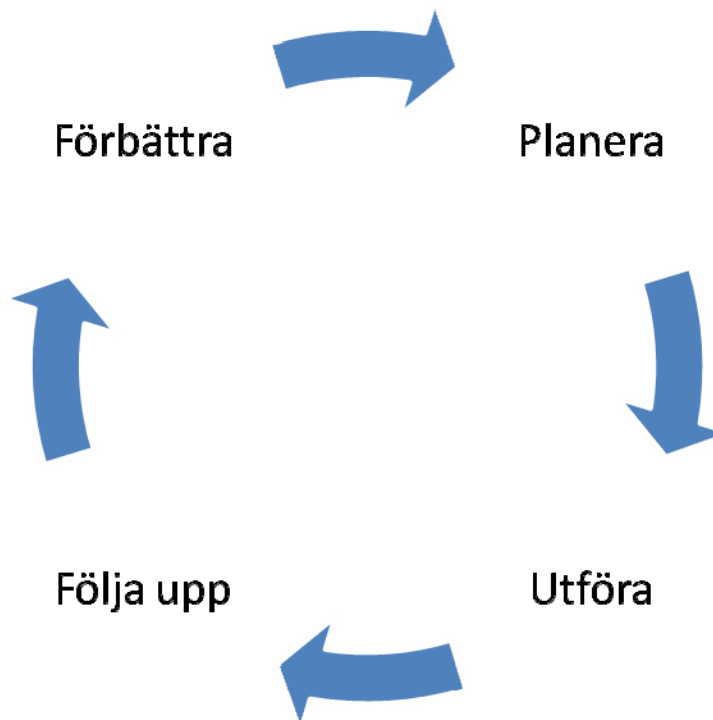
Avslutning

I avslutningen av samtalet bör man sammanfatta det som sagts och vad som framkommit för den vidare planeringen. Enligt Ellmin är det viktigt att ta reda på hur alla upplevt samtalet och om någon vill ta upp något ytterligare. Målen bör formuleras där det tydligt framgår vem som ansvarar för vad för målen skall uppnås. En öppenhet vad gäller dokumentationen, hur mål och ansvarsfördelning skrivs ner och sparas, är också viktig (Ellmin, 2006).

4.7.1 Deminghjulet

Zetterström (2006) som har en bred erfarenhet som lärare, skolledare och föreläsare, har bl.a. skrivit om hur man kan förbättra arbetet i arbetslagen när det gäller IUP. Hon ser IUP som ett redskap att förverkliga läroplanen.

Zetterström skriver hur man kan arbeta utifrån Deminghjulet² för att t.ex. förbättra arbetet med IUP (Zetterström, 2006)

Planeringen

Enligt Zetterström (2006) gäller det att definiera problemet eller det man skall uppnå med förbättringsarbetet. Ledningen är ansvarig men ju större delaktighet från alla desto bättre. Tillsammans i den arbetsgrupp, arbetslag som arbetar med förbättringsarbetet bestäms vad som är viktigast att göra för att nå önskat resultat. Inte sällan är det så att praktiska frågor tar all tid. Zätterström rekommenderar att sätta IUP överst på listan och ge det prioritet. Innan planeringsarbetet är slutfört bör en tids- och handlingsplan utföras av ledningen vilket är en sammanfattning av vad som ska göras, vem som ansvarar och när det ska vara gjort. Det är viktigt att vara tidsrealister och avsätta gott om tid.

Utförande

Tidplanen är viktig när det gäller utförandet. Att sätta realistiska delmål och sträva efter effektivitet underlättar arbetet. Zetterström (2006) menar att det som i arbetet med IUP skapar medvetenhet och bidrar till ökad insikt bör alla göra tillsammans eller enskilt. IUP bör finnas

² W Edward Deming (1900-93) var en av föregångarna inom kvalitetsstyrning. Han beskrev förbättringsarbete som ett hjul som alltid snurrar (Zetterström, 2006).

med högst upp på alla dagordningar vilket bidrar till att det pågående förbättringsarbetet lyfts för diskussion och reflektion. Genom att bjuda varandra på sina försök, misstag och framgångar blir arbetet utvecklande. Att tolka kriterier och samtala om hur man vet att eleverna tillgodogjort sig något och kan tillämpa det leder också till utveckling.

Uppföljning

Zetterström poängterar att utvärderingen är viktig för att se att det planerade göra blir gjort och för att se att alla är delaktiga. En del är vana vid att arbeta med olika handlingsplaner och för dem är kanske inte uppföljningen enligt Demings förbättringshjul så revolutionerade. För dem som inte har rutin för detta kan uppföljningen ge en och annan tankeställare. Ju fler gånger man arbetar genom att följa hela hjulets cirkel desto mer tydligt och strukturerat blir det. Vid uppföljningen kan man märka att allt inte blivit gjort och under resans gång har man gjort vissa prioriteringar. Nu har man då chansen att göra de justeringar som krävs. Även den individuella reflektionen är viktig enligt Zetterström och den är lämplig att diskutera i t.ex. medarbetarsamtalet. Det kan också vara relevant att genomföra egna undersökningar bland elever och föräldrar för att se hur väl förankrat arbetet med IUP är.

Förbättring

Den fjärde och sista delen av cirkeln handlar om att förbättra. Nu kan man i arbetsgruppen se vad som har gått bra och fortsätta arbeta på det spåret men också se vad som gick mindre bra och diskutera vilka förändringar som måste göras. Det är i den här fasen det visar sig vilka metoder som fungerat och man kan dela med sig av goda erfarenheter. I förbättringsfasen dokumenteras det som fungerat bra för att kunna använda sig av det i en annan gemensam insats. Då sparas tid och hjulet behöver inte uppfinnas igen (Zetterström, 2006).

4.7.2 SWOT-analys

Zetterström anser att arbetet med IUP kan underlättas om vi blir medvetna om de styrkor och möjligheter det finns i arbetet med IUP. För att hitta dessa göra en SWOT-analys³ i arbetslaget.

N U T I D	styrkor	svagheter
F R A M T I D	möjligheter	hot

³ SWOT står för Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

Övre delen av bilden ovan handlar om nutid och den nedre delen handlar om framtid. Först tittar man i arbetslaget på nuläget och diskuterar vilka styrkor och vilka svagheter man anser sig ha. Därefter diskuterar man vad dessa styrkor och svagheter kan leda till i framtiden. Zetterström säger att genom att fundera enligt SWOT-modellen har man chans att låta styrkorna dominera och medvetenheten bidrar till att framtida hot inte kommer upp utan arbetas bort. (Zetterström, 2006)

4.8 Skriftligt omdöme

Under rubriken ”Bedömning och betyg i läroplanen” (Utbildningsdepartementet, 1994) står det att skolan skall sträva för att varje elev skall utveckla förmågan att bedöma sina egna resultat. De skall också kunna relatera både sin egen och andras bedömning till egna förutsättningar och arbetsprestationer.

Vidare står att läraren skall utvärdera elevernas kunskapsutveckling och redovisa detta både muntligt och skriftligt för varje elev och respektive hem.

Wretman (*Grundskoletidningen* (6), 2006) skriver om bedömning. Att bedöma elevens lärande ingår som en av hörnstenarna vid upprättandet av IUP med skriftligt omdöme. Den enskilde lärarens bedömningskompetens avgörande för kvaliteten på en IUP. Vidare visar Wretman på tre typer av kunskap som nämns i Lpo-94. Det är faktakunskap som är mätbar d.v.s. kvantitativ kunskap. Grundläggande färdigheter som är viktiga för att underlätta lärandet som till exempel multiplikationstabellen. Den tredje typen av kunskap är kvalitativ och innebär att eleven utvecklar olika förmågor som de kan använda sig av för att bland annat analysera och bearbeta fenomen och företeelser i vår omvärld. Wretman (2006)

Enligt Wretman finns det olika bedömningsmetoder som är lämpliga att använda sig av beroende på vilken typ av kunskap man avser att mäta. (Wretman, 2008)

4.8.2 Formativ bedömning

I Skolverkets stödmaterial för att skriva skriftliga omdömen (Skolverket, 2009) betonas att en formativ bedömning av elevens arbete skall ligga till grund för skriftliga omdömen.

”Vid en formativ bedömning beskrivs de kvalitativa nivåer på olika färdigheter och förmågor som eleven visar upp i sina arbeten, redovisningar eller på annat sätt. Formativ bedömning syftar inte till att skapa ett betygsunderlag utan till att samla information för att kunna ge en tydlig bild om en elevs styrkor och svagheter som ett underlag i planering av elevens fortsatta lärande”. (Skolverket, 2009)

Enligt skolverket är det viktigt att ett skriftligt omdöme inte likställs med betyg. Ett skriftligt omdöme är kopplat till den lokala planeringen och kan och skall inte jämföras med andra skolors resultat.

4.8.3 Summativ bedömning

Betyg ges från och med skolår 8 och till grund för betygen ligger en samlad bedömning. Olika bedömningsunderlag vägs samman och värderas för att göra en utsaga av elevens kunskapsnivå. Detta kallas för summativ bedömning. Betygen är nationellt standardiserade och resultatet av elevers bedömningar kan jämföras olika skolor emellan. (Skolverket, 2009) Wretman (2008) uttrycker summativ bedömning som; en summering av elevens styrkor och svagheter.

Alla bedömningsmetoder kan enligt Wretman (2008) användas både i ett summativt och ett formativt syfte.

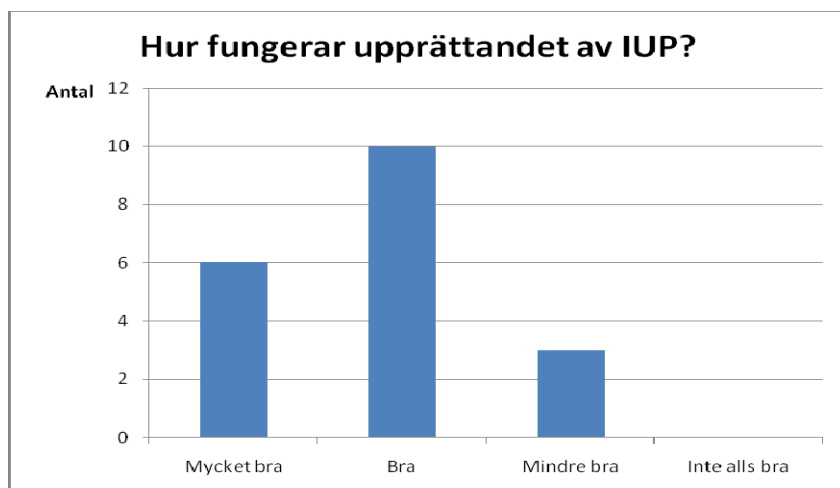
5 Resultat

Vi har i den kvalitativa resultatredovisningen sammanställt de kommentarer vi fått till våra slutna frågor och svaren vi fått på våra öppna frågor en del av svaren har vi valt att citera. De slutna frågorna är redovisade i form av stapeldiagram (Bilaga 3). Där vi anser det vara relevant redovisar vi dem även i resultatet. När vi jämför svaren på de slutna frågorna med kommentarerna så är de slutna svaren nästan uteslutande ”bra” och ”mycket bra”. Men i kommentarerna uttrycker dock flertalet av lärarna de svårigheter som finns i arbetet med IUP. De slutna frågorna kommer att redovisas dels i den löpande texten där vi anser att det är relevant och dels som stapeldiagram.

5.1 Hur upplever pedagogerna arbetet med IUP?

Några av de svarande tycker sig ha hittat en bra modell för att arbeta med IUP där de känner att de kan ha nytta av den både när de planerar och utvärderar sitt arbete. De ser att målen blir tydligare för alla inblandade. Förarbetet med IUP ger värdefulla möjligheter att få tid med den enskilde eleven. En av de svarande tycker att styrdokumentet blir bättre följda. De blir tydliggjorda så att både elever och föräldrar kan förstå vad de innebär och vilka mål som skall uppnås. Den svarande ser detta som ett bra tillfälle då eleven själv får mer insikt om vad den behöver fokusera på.

Tabell 4

Det är 16 av 19 av de svarande som tycker att själva ”upprättandet” av IUP fungerar ”bra” eller ”mycket bra” (se tabell 4). De har svarat på följande sätt:

Värdefull tid då man tar sig tid att få en heltäckande bild av varje elev.

Det är till hjälp genom att eleven görs medveten om vad som behövs utvecklas.

Tittar ännu mer på varje ämne vilka mål de ska nå.

Det underlättar något. Ytterligare ett dokument där man kan utläsa vad som går bra och vad som behöver förbättras.

Spontaniteten försvinner men styrdokumenterna blir bättre följda vilket är meningen.

Det är ett flertal av de svarande som i de öppna frågorna uttrycker att själva upprättandet av IUP tar mycket tid. Det tar tid att göra det på ett bra sätt där alla inblandade är delaktiga och känner att de kan vara med. Detta kan då bli en stressfaktor som flera av lärarna känner av. Om inte förarbetet blir bra så faller mycket av helheten kring IUP. För att underlätta arbetet med IUP är det flera lärare som skulle vilja ha mallar och dokument digitalt. Även en digital läroplattform skulle underlätta. Några har gett dessa kommentarer:

Det stjälar tid från lektionsplaneringen.

Det går oerhört mycket tid till detta i förhållande till vad man får tillbaka.

Skulle önska mer genomgång hur det ska gå till.

På frågan hur arbetet med IUP fungerar generellt sett är det många som är nöjda men det finns tre lärare som har svarat att det fungerar ”mindre bra” (se tabell 5). Två av dessa har angett dessa kommentarer varför de anser att det inte fungerar:

Det tar för mycket tid att upprätta en IUP där man i stället skulle kunna åstadkomma samma effekt med mindre formaliteter.

Vi tvingas dokumentera och formulera det som tidigare varit utsagt. Till fördel för svagare elever. Man sätter mål. Detta har skolan gjort innan IUP konstruerades. En kvalitetssäkring. Tyvärr en paperstiger.

På frågan om IUP är till någon hjälp i arbetet med eleverna svarar 12 av 15 lärare att den är till hjälp och att de har nytta av den vid planering av lektioner. Den är också viktig när man inför terminsstarten gör den övergripande planeringen. Då är det lättare att se att man följer styrdokumenterna och kan nå målen. Lärarna i enkätundersökningen ser tydligare vad den enskilde eleven har för behov. Här följer några kommentarer som vi fått på denna fråga:

IUP en självklarhet - vem kan jobba utan mål?

Bra att få koll om man själv har missat något.

Ja, vid individualiseringen. Man har tänkt igenom vad varje enskild elevs svagheter och styrkor, så att man kan bemöta dem där.

Synliggör målen bekräftar att jag arbetar med rätt sak för rätt elev

Två av de som svarat på denna fråga kan inte se IUP som någon hjälp i arbetet. De känner att det är ett stressmoment, de har för lite kunskap om hur det skall vara och de anser att de har för lite rutin som lärare.

Att utvärdera IUP är ingen självklarhet men görs mer eller mindre. En del gör det vid nästa utvecklingssamtal. Andra gör det med sina kollegor vid slutet av terminen. Enligt den slutna frågan hur utvärderingen fungerar så tycker de flesta trots allt att det fungerar bra (se tabell 8). I ett par av svaren nämns att ett fungerande arbetslag är viktigt vid utvärderingen av IUP. De som har gett kommentarer till denna fråga har bland annat svarat:

Möte i arbetslaget samt egen eftertanke i samband med utvärderingen av arbetsplanen.

Varje terminsslut utvärderar jag enskilt med varje elev.

Fortlöpande i arbetet samt vid utvecklingssamtalen.

Dåligt, här är en brist.

På frågan om arbetet med IUP har förändrats sedan skriftliga omdömen infördes har mer än 70 % svarat att de inte ser någon förändring. De som kommenterat frågan anser att blivit mer tidskrävande. Det är viktigare nu, att alla mål är tydliga och att elever och föräldrar blir involverade. Några har kommenterat det så här:

Jag tycker inte att arbetet med IUP har förändrats.

Spontaniteten försvinner men styrdokumenterna blir bättre följda vilket är meningen.

Tittar ännu mer på varje ämne vilka mål de ska nå.

Omdömen är summativa medan IUP är formativa.

Jag tycker inte att arbetet med IUP har förändrats.

Det underlättar något. Ytterligare ett dokument där man kan utläsa vad som går bra och vad som inte går bra.

5.2 Hur involveras eleverna i arbetet med IUP?

Inför ”upprättandet” av IUP svarar de allra flesta elever på frågor som handlar om att utvärdera sin skolsituation både kunskapsmässigt och socialt. En del av lärarna som besvarat enkätfrågorna anser att enskilda samtal med varje elev främjar elevernas delaktighet. Flera av lärarna går igenom och diskuterar målen med varje elev. Någon upplever att eleverna vet sina starka och svaga sidor och har bra idéer om hur man kan arbeta vidare.

När det gäller förberedelser inför utvecklingssamtalen och upprättandet av IUP svarar 60% att de använder sig av frågeformulär som besvaras av eleven hemma eller i skolan. Fem av nitton svarande använder sig av ”pärmens” frågeformulär till eleven andra använder sig av skolans eller egna mallar med rutsystem där eleven värderar sig själv och vad den är bra på och kan bli bättre på.

27% av pedagogerna nämner att de fokuserar på elevernas mål. Exempel på svar vi fått:

Genomgång av målbeskrivningar i alla ämnen, sedan utifrån dessa skriver vi IUP.

Ser på målen eller diskuterar elevens delmål och skriver sedan ner enskilda mål för varje elev.

Eleven får tillfälle i skolan att fylla i sin IUP med saker går bra eller sådant som går bättre.

Enskilda samtal och tester.

Någon svarar att man låter eleverna ha sina IUP mål inklistrade i skoldagbok eller i bänken. Några har svarat att eleverna själva planerar utifrån sin IUP eller att det individuella arbetsschemat utgår från IUP.

Eleverna blir dessutom mer engagerade i sitt lärande.

Elevernas kunskapsnivå höjs och förbättras mycket.

Jag vet vad den enskilda eleven behöver, och vi har tillsammans kommit överens om mål som ska övas.

Den är till mer hjälp för eleven än för mig.

Det är en hjälp genom att eleven görs medveten på vad som den behöver utveckla.

Många av lärarna är nöjda med elevernas medverkan vid upprättandet av IUP (se tabell 3)

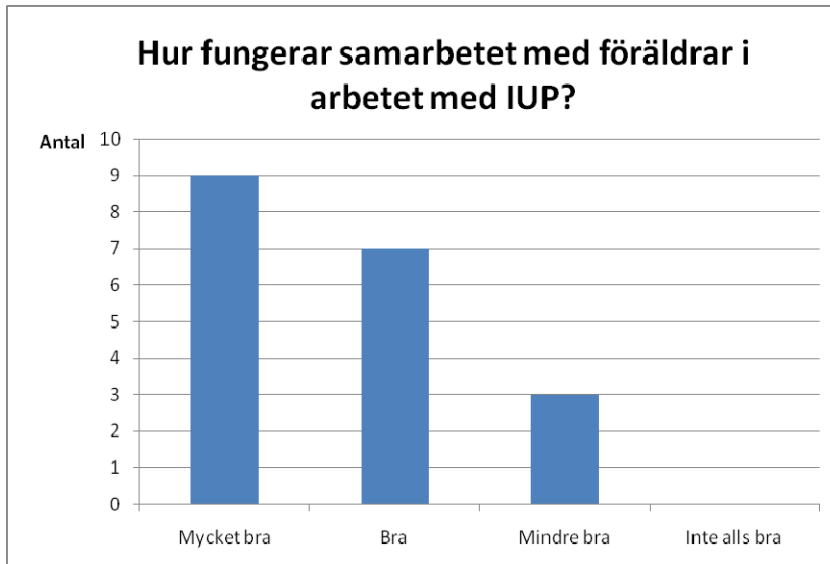
Men två av dem anser att de fungerar mindre bra. Man anger skäl som som:

Eleverna har svårt att se vad de behöver utveckla.

Svårt för en tioåring att avgöra vad man kan och inte kan. Tar mycket tid att göra en riktig IUP eftersom det kräver enskilt möte eller mycket liten grupp med pedagog.

5.3 Hur involveras föräldrarna i arbetet med IUP?

Tabell 6

Som framgår av tabellen ovan anser många att samarbetet med föräldrarna fungerar bra. Av kommentarerna till frågan framgår dock att man upplever det svårt att få ett ordentligt engagemang från föräldrarna. Följande kommentarer belyser en del av problematiken:

Jag tycker inte föräldrarna lägger ner mycket tid och tanke på detta efter att utvecklingssamtalet är gjort med undantag för de elever som behöver extra stöd, där är de mycket engagerade.

Jag har inte hittat ett arbetssätt där de är delaktiga.

Föräldrar glömmar och behöver påminnas.

Föräldrar är bara inkluderade om ett åtgärdsprogram är upprättat.

Även på frågan om hur dialogen fungerar (se tabell 2) finner vi en typ av motsatsförhållande. Av den slutna frågan framgår att man anser dialogen med föräldrar bra. Men i en stor del av kommentarerna framgår att dialogen med föräldrar inte fungerar som man hade önskat.

Upplever just för lite dialog mellan föräldrar, elev och lärare.

Några enstaka är väldigt engagerade men långt ifrån alla.

Enbart pedagogen som upprättar och följer upp IUP.

De är inte insatta i de olika målen trots att man vid varje utvecklingssamtal förklarar, det känns som att de förstår när vi är där tillsammans men sen lägger man det åt sidan.

Av enkätsvaren framgår att föräldrarna till största delen involveras genom att de besvarar frågor innan samtalet angående elevens skolsituation. Det sker i mer än 70% av fallen. Av enkäten framgår att en del av lärarna använder sig frågor från ”pärmerna” andra utifrån egna utarbetade frågor. Några av lärarna skickar även hem IUP, med eller utan omdöme, för påseende och för att föräldrarna skall kommentera dem inför utvecklingssamtalet. I en del fall diskuterar elever och föräldrar målen hemma.

Dock finns det någon som arbetat under ett flertal år som kan göra jämförelsen att det ändå fungerar bättre nu sedan IUP infördes än vad det gjorde tidigare. Föräldrar är mer förberedda inför samtalen nu än innan man hade IUP

5.4 Hur kan IUP vara ett levande dokument i det dagliga arbetet?

Hela 80% har i enkäten svarat att de på olika sätt använder IUP i den dagliga undervisningen. Vi kan inte se att antalet yrkesverksamma år har någon betydelse för om man använder sig av IUP i det dagliga arbetet. En något mindre del (20 %) av lärarna anger stress, tidsbrist och att man inte arbetat in en bra rutin som orsak till att de inte upplever IUP som en tillgång i det dagliga arbetet.

De allra flesta använder sig av IUP både i sin egen planering av arbetet samt att eleverna hade målen tillgängliga i det dagliga arbetet t.ex. en skoldagbok så att de lätt kan relatera det de gör till sina mål. Ett annat sätt är att ha IUP-pass vilket innebär att man har särskilda lektioner där eleverna arbetar med individuella, lämpliga uppgifter för att komma närmare sina mål. I svaren vi fått nämns också individuella arbetsschema för eleverna, att eleverna planerar utifrån sina egna mål och eleven tittar på sin lista för att se vad den behöver jobba med.

Jag vet vad den enskilda eleven behöver, och vi har tillsammans kommit överens om mål som ska övas.

Den är till mer hjälp för eleven än för mig.

Ja, den finns tillhands dagligen.

Det är en hjälp genom att eleven görs medveten på vad som den behöver utveckla.

Någon nämner att de skulle vilja ha mål som är lättare för eleven att förstå. Dessa lärare ser en vinst med IUP. De arbetar i år 4-6 och är relativt nyutbildade. Ingen av dem har fått någon utbildning om IUP på lärarutbildningen.

Bra att få koll om man själv missar något.

Elevernas kunskapsnivå höjs och förbättras mycket.

Värdefull tid då man tar sig tid att få en heltäckande bild av varje elev.

Större delen av lärarna som använder IUP i den dagliga undervisningen och uttrycker även att den är till hjälp för dem i undervisningen. De kommenterar det så här:

ABSOLUT! Gör man den formativ och utifrån kursplanen blir det en ledstjärna i arbetet. Eleverna blir dessutom mer engagerade i sitt lärande.

Ja, genom den överblick man kan få.

Ja det hjälper att fokusera på specifika saker.

Ja, vid individualiseringen. Man har tänkt igenom vad varje enskild elevs svagheter och styrkor, så att man kan bemöta dem där.

Ja, elevens mål finns ju där.

Synliggör målen. Bekräftar om att jag arbetar med rätt saker för rätt elev.

5.5 Vilken kompetensutveckling har man fått och vilken kompetensutveckling är man i behov av?

86% uppger att de inte fått någon undervisning under sin lärarutbildningen om IUP detta gäller även de tre lärare som utbildats under de tre senaste åren. Ett fåtal av dessa har fått enstaka föreläsningar.

Närmare hälften av lärarna har angivit ”pedagogiska samtal”⁴ som ett forum där man fått kompetensutveckling. En del har nämnt litteratur, någon enstaka har nämnt föreläsningar och diskussion på APT som den fortbildning man fått. Det ser ut på ungefär likadant vad det gäller kompetensutveckling angående de skriftliga omdömena men där nämns också specialpedagogen som en person som gett vidare kunskap.

Samtliga av lärarna uttrycker att de har ett stort behov av kompetensutveckling. Bra föreläsningar, ”pedagogiska samtal”, litteratur och ”mer tid” är det som de flesta önskar sig när det gäller vidare kompetensutveckling. Det finns även önskemål om hur arbetet med IUP ska gå till.

⁴ I den kommun där undersökningen genomförts är ”pedagogiska samtal” en planerad diskussion i en förutbestämd grupp av pedagoger som läst samma litteratur.

6 Diskussion

6.1 Hur upplever pedagogerna arbetet med IUP?

Den expertgrupp som tillsattes av utbildningsdepartementet (Utbildningsdepartementet, 2001) hade i uppdrag att studera den individuella planeringen i skolan. Med detta hoppades man bidra till diskussion och därmed att goda förhållningssätt skulle utvecklas och att måluppfyllelsen därmed skulle öka i grundskolan. Detta kan vi också se i våra enkätsvar. Man menar att styrdokumenterna följs bättre och att målen bli tydligare för alla inblandade. Det som varit tidigare varit utsagt tvingas man att formulera och dokumentera. Enligt enkätsvaret är detta till fördel särskilt för de svagare eleverna. Vilket också var en av ambitionerna när IUP skrevs in i Grundskoleförordningen 1 januari 2006 (SFS 1994:1194 7kap §2)

Lärarna i enkäten ser det som positivt att man i arbetet med IUP tar sig tid att få en heltäckande bild av varje elev. Man ser också hur eleverna blir mer engagerade i sitt lärande och att deras kunskapsnivåer höjs och förbättras. Enligt skolverkets allmänna råd (2008) ingår det i vårt uppdrag som lärare att eleverna skall reflektera, beskriva och bedöma sina kunskaper då det enligt forskning har stor betydelse för vår kunskapsutveckling (Skolverket, 2008). Dysthe (2003) talar om metakognition och definierar detta som en förmåga att reflektera över sina tankar och lärande för att bli medveten om hur man bäst lär sig.

Av enkätsvaren kan vi se att lärarna upplever ett stöd i IUP genom att man får ”koll” så man inte missar något. Målen för varje elev blir synliggjorda och det underlättas när man skall individualisera undervisningen för att möta varje elevs behov. Någon skriver i enkäten att man tänkt igenom varje enskild elevs ”styrkor och svagheter”. En av de svarande uttrycker: ”IUP en självklarhet – vem kan jobba utan mål” då vi tyckte att detta sammanfattar vad arbetet med IUP till stor del går ut på valde vi att använda denna formulering som rubrik på vår uppsats.

En av anledningarna till vårt bortfall vad gäller antalet lärare som besvarat enkäten var att många inte ansåg sig ha tid att besvara enkäten eftersom man var fullt upptagen av arbetet med skriftliga omdömen och IUP, inför utvecklingssamtalen. Enligt oss kan detta ses som en paradox när man läser det expertgruppen (Utbildningsdepartementet, 2001) skrivit om arbetet med IUP. De menade att lärares arbetsbörda kunde komma att minska om det finns samlad dokumentation om varje elev att tillgå.

Som vi nämnt har det av enkätsvaren framkommit många positiva aspekter på arbetet med IUP. Men vi har också fått en hel del kommentarer från lärarna om olika hinder som gör att man känner sig stressad och otillräcklig i detta arbete.

Brist på tid återkommer i enkätsvaren. Man tycker att man kunde åstadkommit samma effekt med mindre formaliteter. Expertgruppen (Utbildningsdepartementet, 2001) förutsåg detta men hoppades att den förväntade tidsbesparingen som samlad dokumentation kunde ge skulle överväga kravet man som lärare känner att utforma en IUP. Expertgruppen hade förhoppningen att man skulle uppleva IUP som ett medel för att höja kvaliteten i arbetet.

6.2 Hur involveras eleverna i arbetet med IUP?

De allra flesta elever besvarar frågor inför upprättandet som handlar om att utvärdera sin skolsituation både kunskapsmässigt och socialt.

En del av lärarna som besvarat enkätfrågorna anser att enskilda samtal med varje elev främjar elevernas delaktighet. Flera av lärarna går igenom och diskuterar målen med varje elev. Någon upplever att eleverna vet sina ”starka” och ”svaga” sidor och har bra idéer om hur man kan arbeta vidare. Dock ser vi att det är en fråga om tid och prioritering att kunna genomföra de enskilda samtalen. Att förankra IUP hos eleven kräver enskilda eller möten i liten grupp vilket tar mycket tid.

I ett av läroplanens (Utbildningsdepartementet, 1994) strävansmål talas om att eleven ”utvecklar sitt eget sätt att lära” (s.9). Inflytande och delaktighet förutsätter att eleverna blir medvetna om hur de kan se på sitt lärande. Som lärare ingår det i vårt uppdrag att eleverna utvecklar denna förmåga. Selberg (2001) fann i sina undersökningar att då elever i skolan fick ta initiativ, planera och genomföra sitt arbete ökade både elevernas delaktighet och deras inflytande. Elever som är engagerade i sitt arbete utvecklar färdigheter och kunskaper som eftersträvas i de nationella målen.

Av enkätsvaren framgår att 27% av lärarna samtalar med eleverna om deras mål och hur de skall uppnå dem. Många av lärarna är nöjda med elevernas medverkan vid upprättandet av IUP. Två av lärarna är dock inte alls nöjda med elevens medverkan. De anser att eleverna har svårt att se det de behöver utveckla och att det är svårt för en tio-åring att veta vad man kan och inte kan.

Hörnqvist skriver om självvärdering (2000) Hon menar att skillnaden mellan vår egen avsikt och det resultat vi når blir en norm för om vi lyckas eller inte. För att eleverna skall utvecklas och för att IUP skall bli till nytta är det viktigt att målen i IUP är uppnåbara. Att lyckas blir då för eleven en drivkraft och en källa till lusten att lära. Med andra ord menar vi att konsekvensen av att en elev har för högt satta mål blir att eleven aldrig får känslan av att lyckas. Med tanke på vad Hörnqvist säger blir det oerhört angeläget att arbeta med att utveckla elevens metakognitiva förmåga (Dysthe, 2003). Vi menar att om vi skall lyckas i vårt arbete med att involvera eleverna måste tillfälle skapas för tid till samtal mellan lärare och elev. Wennbo (2005) lyfter även fram negativa konsekvenser med individuell planering och dokumentation. Myndigheten för skolutveckling (Wennbo, 2005) visar bland annat på att om man som elev inte förstår innebörden av en individuell planering kan man känna sig maktlös, att allt sker ovanför huvudet. Känslan av otillräcklighet kan förstärkas om fokus allt för mycket läggs på elevens tillkortakommanden. Om skolan missar att fokusera på helhetssituationen runt eleven kan det leda till att eleven blir bärare av systemets brister och misslyckanden (Wennbo, 2005). Vi känner det angeläget att lyfta denna aspekt särskilt i dessa tider av besparing då vi som lärare redan idag upplever att det är svårt att få tiden att räcka till för alla elever.

6.3 Hur involveras föräldrarna i arbetet med IUP?

Enligt Skolverkets allmänna råd (2009) är en grundförutsättning för ett lyckat samtal att alla inblandade (föräldrar, elev och lärare) är förberedda och känner till de mål som samtalet skall utgå ifrån.

Av enkätsvaren framgår att föräldrarna till största delen involveras genom att de besvarar frågor innan samtalet angående elevens skolsituation, några av lärarna skickar även hem IUP, med eller utan omdöme, för påseende och kommentarer inför utvecklingssamtalet och i en del fall diskuterar elever och föräldrar målen hemma.

Vi anser att det är motsägande att de flesta svarar att det fungerar bra eller till och med mycket bra när de i kommentarerna nämner att föräldrarna inte känner till målen, att det enbart är pedagogerna som upprättar och följer upp IUP, att alla föräldrar inte tar sig tid att skriva ner sina tankar och att det finns ett ointresse bland föräldrarna. Dock finns det någon som kan göra jämförelsen att det ändå fungerar bättre nu sedan IUP infördes än vad det gjorde tidigare. En förklaring till motsägelsen kan handla om våra förväntningar och krav på föräldrarna. Ibland kan det kännas som att vi som lärare blir ”glada” om de kommer på samtalet men i arbetet med IUP kanske vi inte har nått dit vi önskat.

Vår tolkning är att föräldrar involveras alltmer i arbetet med IUP vilket en av lärarna, i vår undersökning, som arbetet ett flertal år också menar. Men i en stor del av enkätsvaren ger man uttryck vad gäller föräldrars delaktighet att det finns mycket kvar att arbeta med för att det skall upplevas tillfredsställande. En förklaring kan vara det som Ellmin (2006) skriver om de hinder som kan finnas för ett utvecklande samtal. Det kulturella hindret handlar om att tidigare synsätt och värderingar lever kvar när det gäller elevernas och föräldrarnas inflytande och det sociala hindret handlar om att det tidigare var en envägskommunikation där skolan ”gav” information.

I det här sammanhanget är det intressant att belysa föräldramedverkan ur två perspektiv. En aspekt kan vara att alla föräldrar har erfarenhet från sin egen skola och därför bär med sig sin bild av hur skolan är. Asp Onsjö (2006) nämner att parterna i ett samtal inte är jämbördiga, det finns en hierarkisk struktur. En del av föräldrarna vi möter kan av olika anledningar leva kvar i detta från sin skoltid eller man kanske kommer från en annan kultur. Vi menar att den dialog vi vill åstadkomma kan utebli om föräldrar känner sig ”underlägsna” och betraktar läraren som den behärskar kunskapen. Vi tror att denna känsla kan förstärkas hos föräldrar om samtalet gäller en elev i behov av stöd. Därför anser vi att det är viktigt att i samtalet utgå från att föräldrarna vill göra sitt bästa för sitt barn. En annan aspekt kan vara att de känner en osäkerhet över skolans förändrade förhållningssätt vad det gäller föräldrarnas engagemang och delaktighet. Det som kan upplevas som ointresse bland föräldrarna kanske i själva verket beror på en osäkerhet inför vad som förväntas av dem. Lärarnas förväntningar på föräldrarna kan också styra föräldrarnas medverkan.

Eftersom många av de svarande kommenterar att dialogen med föräldrarna inte fungerar som önskvärt anser vi det rimligt att ställa oss frågan om det kan bero på läraren själv och på det sätt hon/han leder samtalet. Utifrån vår egen arbetslivserfarenhet tror vi att som lärare är man ofta mycket bra på att prata och kanske sämre på att lyssna. Även bland oss lärare kan ”envägskommunikationen” leva kvar. När föräldrar har tankar, frågor eller synpunkter är vi kanske inte de goda lyssnare som vi borde vara. Ahlberg (2001, s.95) skriver ”för att inte

hamna i en försvarsställning om föräldrar har kritiska synpunkter är det viktigt att lyssna aktivt och rikta sig mot det som eleverna och föräldrarna försöker säga.” Att vara en god lyssnare är en viktig del i ett samtal, anser vi.

I regeringens proposition (2008) inför arbetet med de nya läroplanerna kan man läsa att kursplanerna behöver bli tydligare, målen behöver konkretiseras och språket behöver bli mer lättillgängligt för att underlätta för lärare att kommunicera målen med elever och föräldrar. Det framgår också att en möjlighet kan vara att minska antalet huvudsakliga mål. Det känns, anser vi, som ett steg i rätt riktning för en del av problematiken ligger just däri när det gäller dialogen med elever och föräldrar. Språket är svårt och för den som inte är väl insatt är målen inte heller konkreta i de nuvarande kursplanerna. Vidare kan man läsa att kursplanerna tillsammans med de övergripande målen ska ligga till grund för planering och genomförande av undervisningen. Det kan likställas, anser vi, med den lokala pedagogiska planeringen som Skolverket (2009) skriver om i *Att skriva skriftliga omdömen*. Vi tror att den planeringen, om man utför den på det sätt som Skolverket skriver, är till god hjälp i arbetet med IUP. Om man i arbetslaget arbetar enligt den modellen underlättar det i arbetet med IUP och skriftliga omdömen och det blir då inget merjobb utan en hjälp.

6.4 Hur kan IUP vara ett ”levande” dokument i det dagliga arbetet?

Som vi skrev i vår inledning har vi mött frustration över otillräcklig kunskap och tidsbrist hos våra kollegor vilket vi också såg i resultatgenomgången av enkätens första del. Men när vi sammanställde resultatet på frågan om IUP i den dagliga undervisningen såg vi att de allra flesta hade nytta av och använde sig av IUP både i sin egen planering av arbetet samt att eleverna hade målen tillgängliga i det dagliga arbetet.

Det är positivt att en så stor del av de svarande trots allt har kommit långt när det gäller det dagliga arbetet med IUP även om målen är många och svårformulerade. Med de nya läroplanerna kommer troligtvis arbetet med IUP att förenklas ytterligare eftersom målen skall konkretiseras och bli färre till antalet.(Utbildningsdepartementet, 2008)

En av lärarna i vår undersökning arbetar för att få IUP ”levande” genom att eleverna har sina mål tillgängliga i t.ex. en skoldagbok så att de lätt kan relatera skolarbetet till sina mål. Ett annat sätt som framkommit är att arbeta med IUP-pass vilket innebär att man har särskilda lektioner där eleverna arbetar med individuella, lämpliga uppgifter för att komma närmare sina mål. Det här sättet att arbeta ger eleven möjlighet att ta ansvar för sitt eget lärande vilket också är ett av syftena med IUP enligt de allmänna råden. (Skolverket, 2008) I svaren vi fått nämns också individuella arbetsscheman för eleverna, att eleverna planerar utifrån sina egna mål och eleven tittar på sin lista för att se vad den behöver jobba med. Vi anser att lärare bör vara uppmärksamma på att alltför mycket individuellt fokus kan enligt Dysthe (Wennbo, 2005) bidra till att det lärande som sker gemensamt får mindre utrymme. Lärandet i samspel med andra är typiskt för ett sociokulturellt perspektiv (Dysthe, 2003) vilket har varit en central inspirationskälla för tänkande kring pedagogik sedan början av 1990-talet. I samhället idag finns en allt starkare individualism och därför tror vi att skolan bör vara en motvikt till det genom att uppmuntra samspelet med andra. Vi tror inte att risken är särskilt stor att det sociokulturella perspektivet kommer i skymundan. Det vi vill poängtera är medvetenheten om

att de individuella målen kan uppnås även i lärandesituationer som sker i samspel med andra. Det handlar om vilken metod man väljer för att eleverna skall nå målen.

6.5 Vilken kompetensutveckling har man fått och vilken kompetensutveckling är man i behov av?

86% uppger att de inte fått någon undervisning under utbildningen om IUP. Ett fåtal har fått enstaka föreläsningar. Enligt expertgruppens undersökning (Utbildningsdepartementet, 2001) fanns i de olika kommunerna olika sätt att se på IUP. På grund av detta kunde det finnas behov av olika typer av fortbildning vid införandet av IUP. Trots att expertgruppen redan år 2001 skrev i sin rapport att kompetensutveckling behövs kan vi utifrån vår undersökning och våra egna arbetslivserfarenheter dra slutsatsen att detta har inte skett på ett tillfredsställande vis.

Vår tolkning utifrån vår egen arbetslivserfarenhet och svaren i enkäten är att de allra flesta uttrycker ett behov av kompetensutveckling. I resultatet framkom att nyutbildade lärare inte anser att de har den kunskap om IUP som de borde ha. Det är anmärkningsvärt att inte ens de nyutbildade lärarna har fått utbildning angående IUP med tanke på expertgruppens påpekande om behovet av fortbildning vid införande av IUP. Närmare hälften har angivit pedagogiska samtal som ett forum där man fått kompetensutveckling. Pedagogiska samtal har upplevts givande. Vi tror att dessa samtal har varit ett bra forum för att diskutera frågor som gäller arbetet med IUP. Några har nämnt litteratur och någon enstaka har nämnt föreläsningar och diskussion på APT. Ungefär samma siffror gäller för kompetensutveckling angående de skriftliga omdömena men där nämns också specialpedagogen som en person som förmedlat kunskap. Vi förstår att specialpedagogerna i den kommun vi studerat har en viktig funktion i arbetet med IUP.

Bra föreläsningar, fortsatt pedagogiska samtal och tid uttrycks av de flesta lärarna i enkätundersökningen när det gäller vidare kompetensutveckling. Vi anser att det är viktigt att ledningen på skolorna skapar tid för samtal och diskussioner i arbetslagen eftersom samtalen är utvecklande i arbetet med IUP. Vidare ser vi i enkätsvaren att det finns ett stort behov av ytterligare kompetensutveckling så att alla lärare känner en säkerhet och har bra rutiner för arbetet med IUP. Den pärm som utarbetats centralt i den kommun vi studerat visade sig användas av ungefär hälften av de svarande medan de övriga har utarbetat någon form av egen mall. Brist på tid är en återkommande kommentar i enkätsvaren och är en för oss angelägen fråga eftersom utformningen av en IUP tar tid. Vi är bekanta med materialet i ”pärmen” och det är ett genomarbetat och användbart i arbetet med IUP men en förutsättning för att använda sig av ”pärmen” är att man tar sig tid och sätter sig in i hur man använder sig av detta. Av den anledningen tror vi att en del väljer bort den. Det är också en fråga om prioritering. Zetterström, 2006, skriver att: ”Alla behöver inte göra det som några kunde gjort till alla. Det som i arbetet med IUP skapar medvetenhet och bidrar till ökad insikt bör alla göra tillsammans eller enskilt.” Arbetet med IUP hade förenklats om vi haft en digital lärplattform. Det har framkommit i flera av våra enkätsvar.

7. Slutord och framtida forskning

Fortfarande är inte IUP en självklar del i det vardagliga arbetet men vi är på god väg. Vi har hittat intressanta delar som är värda att följa upp. Bl.a. den lokala pedagogiska planeringen som Skolverket (2008) skriver om. Vi tror att den kan vara nyckeln till att i det vardagliga arbete utifrån en konkretisering av strävansmålen och en tanke om hur vi arbetar mot uppsatta mål. Om den planeringen ligger till grund för det arbetet vi utför underlättar den bedömningen för oss och blir en naturlig del i stället för ett nödvändigt ont. Vi vill lyfta fram vikten av att ge eleverna ökade möjligheter att påverka och ta ansvar för sina studier samt stärka elevers och föräldrars delaktighet i arbetet med IUP. (Skolverket, 2008) För att komma dit tror vi på en ökad dialog mellan elever, föräldrar och lärare. Det bör också från ledningsnivå vara ett prioriterat område och därmed bör tid avsättas. Vi ser samtalet som en viktig del och därför behöver lärarna även kompetensutveckling i samtalsmetodik. Det hade varit intressant att göra en undersökning om hur förhållningssättet till IUP påverkar arbetet detta.

Trots att läraryrket ibland är mycket arbetsamt är det dock flexibelt, kreativt, intressant, roligt, spännande och utvecklande. Att skolans uppdrag förändras medför förändrade uppdrag för oss lärare. I det förändrings- och utvecklingsarbete vi ofta är en del av krävs mycket samarbete och dialog för att uppnå målen med vår verksamhet. De nya läroplanerna ger signaler om ett förenklat arbete med IUP på grund av färre mål som är mer konkretiserade. Vi hoppas att den förändringen kommer att göra arbetet med IUP mer greppbart och kanske kan det även ge en viss tidsvinst. En diskussionsarena på arbetsplatsen är viktig så att vi tillsammans utarbetar ett gemensamt och hållbart förhållningssätt till förarbetet, upprättandet och utvärderingen av IUP med skriftliga omdömen.

Referenser

Ahlberg Ann (2001) *Lärande och delaktighet*. Lund: Studentlitteratur

Asp Onsjö, Lisa (2006) *Åtgärdsprogram – dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun*. GBG. Acta Universitatis Gothoburgensis, coop, 2006.

Dysthe Olga (red) (2003) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Student litteratur

Ellmin Roger (2006) *Rätt dos för lärande – Dokumentation och samtal*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Hörnqvist Maj-Lis (2000) Att uppleva sig duktig – ett parallellt lärande. Alerby Eva, Kansanen Pertti & Kroksmark Tomas (red) *Lära om lärande*. (s. 90-125) Lund: Studentlitteratur

Nationalencyklopedins nätupplaga. www.ne.se. Sökord: *terminologi*, Hämtad 090504

Selberg Gunvor (2001) *Främja elevers lärande genom elevinflytande*. Lund: Studentlitteratur

SFS 1994:1194 7 kap§2 Grundskoleförordningen, lärarens handbok.

Skolverket (2008) Allmänna råd och kommentarer, den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen. Stockholm:Fritzes

Skolverket (2001) Att arbeta med särskilt stöd med hjälp av åtgärdsprogram. Örnsköldsvik: Skolverket

Skolverket (2009) Att skriva skriftliga omdömen.

Skolverket (1999) *Nationella kvalitetsgranskningar 1998*. Stockholm: Skolverket

SOU 1974:53. *Utredningen om skolans inre arbete*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer

Stukat Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB

Trost Jan (2001) *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

Utbildningsdepartementet (2001). *Elevers framgång – Skolans ansvar*. Ds 2001:19. Stockholm: Fritzes förlag

Utbildningsdepartementet. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet – Lpo 94*. Stockholm: Fritzes förlag.

Utbildningsdepartementet. (2008). *Tydligare mål och kunskapskrav*. Regeringsproposition. 2008/09:87. Hämtat 27 maj 2009, från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/72/69/514f5f8a.pdf>

Wennbo Karin (2005) *Individuell planering – ett led i en önskvärd pedagogisk utveckling?* Göteborg: Skolutvecklingsenheten

Wretman Steve (2008) *Bedömarkompetens*. *Grundskoletidningen*, 6/2008, s.19-28

Wretman Steve (2007) *IUP och utvecklingssamtal i praktiken*, Stockholm: Fortbildningsförlaget, s. 5-12

Zetterström Agneta (2006) *IUP och skolutveckling*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Bilaga 1

Missivbrev

Till samtliga klasslärare i år 1-6 i Öckerö kommun

Vi är tre pedagoger som ska skriva en C-uppsats (15 hp) med utvecklingsinriktning.

Ämnet för vår uppsats är

hur pedagoger arbetar med IUP med skriftliga omdömen

Läraryrket är flexibelt, kreativt, intressant, roligt, spännande, utvecklande men ibland också mycket arbetsamt. Som verksamma lärare hör man ofta kommentarer som ”ska vi göra det här också utan att något annat tas bort?” När det gäller de individuella utvecklingsplanerna med skriftliga omdömen som vi i vårt arbete kommer att benämna IUP är åsikterna och kommentarerna många. Vi har sett frustration över den vilshenhet man kan uppleva men vi tror också att det finns många som kommit långt med arbetet kring IUP.

Genom att börja fundera kring de här frågorna är vår förhoppning att en reflekterande process startar. Vi hoppas att vi alla kan få ny kunskap genom att vi delar med oss av våra erfarenheter.

Vi vill veta:

Hur arbetar ni dagligen med IUP?

Hur får ni föräldrar och elever delaktiga i förförståelse, upprättande, utförande och utvärdering av IUP?

Vi vill veta vilken nytta ni ser med IUP.

Därför behöver vi er hjälp. Vi skulle vara glada om ni skulle vilja ta er tid och besvara medföljande frågor. Alla svar kommer att behandlas konfidentiellt. Varken skola eller identitet kommer att framgå i resultatet. Vi kommer dock att numrera kuverten för att försäkra oss om att ni alla mottagit enkäten. När enkätsvaren kommer in kommer kuverten att förstöras för att säkerställa anonymitetskravet. Enkäten kommer att skickas ut till ca 50 klasslärare.

Resultatet av enkäterna kommer att sammanställas och ingå i vår uppsats och förhoppningsvis bidra till en fortsatt utveckling i arbetet med IUP!

Vi skulle vara tacksamma om ni har möjlighet att besvara enkäten inom 3-4 dagar, dock senast **20 april**. Tack på förhand!

Liselotte Perland

Pernilla Jansson

Hanna

Simonsson

Bilaga 2

Enkätfrågor

Jag arbetar med år 1-3 år 4-6

Vilken lärarutbildning har du?

Jag har arbetat som lärare i år.

1. Använder du någon befintlig mall, t.ex. ”pärlen”, i så fall vilken?

2. Beskriv hur du förbereder inför utvecklingssamtal och upprättande av IUP?

a) med eleven?

b) med föräldrar?

3. Hur fungerar förarbetet med IUP? Mycket bra Bra
 Minde bra Inte alls bra

Kommentarer:

4. Hur upplever du dialogen med Mycket bra Bra
 föräldrar vid upprättandet av IUP? Minde bra Inte alls bra

Kommentarer:

5. Hur upplever du elevens medverkan vid upprättandet av IUP? Mycket bra Bra
Minde bra Inte alls bra

Kommentarer:

6. Hur fungerar upprättandet av IUP? Mycket bra Bra
Mindre bra Inte alls bra

Kommentarer:

7. Hur använder du IUP i den dagliga undervisningen?

8. Tycker du att IUP är till hjälp för dig och i så fall på vilket sätt?

9. Hur upplever du, generellt sett, arbetet med IUP? Mycket bra Bra
Mindre bra Inte alls bra

Kommentarer:

10. Hur fungerar samarbetet med föräldrar i arbetet med IUP?

Mycket bra

Bra

Mindre bra

Inte alls bra

Kommentarer:

11. Hur fungerar elevernas delaktighet i arbetet med IUP?

Mycket bra

Bra

Mindre bra

Inte alls bra

Kommentarer:

12. Hur utvärderar du IUP?

13. Hur fungerar utvärderingen av IUP? Mycket bra

Bra

Mindre bra

Inte alls bra

Kommentarer:

14. Har du under din utbildning fått undervisning inför arbetet med IUP, i så fall hur?

15. Eftersom alla elever från och med höstterminen 2008 även skall få ett skriftligt omdöme i de ämnen de undervisats i, är vi intresserade av om det har förändrat ditt arbete med IUP, i så fall på vilket sätt?

16. Vilken kompetensutveckling har du fått?

a) Inför arbetet med IUP?

b) Inför arbetet med IUP med skriftliga omdömen?

17. Vilken kompetensutveckling skulle du vilja ha för att kunna förbättra ditt arbete med IUP med skriftliga omdömen?

(Exempelvis; litteratur, föreläsningar, studiebesök, pedagogiska samtal)

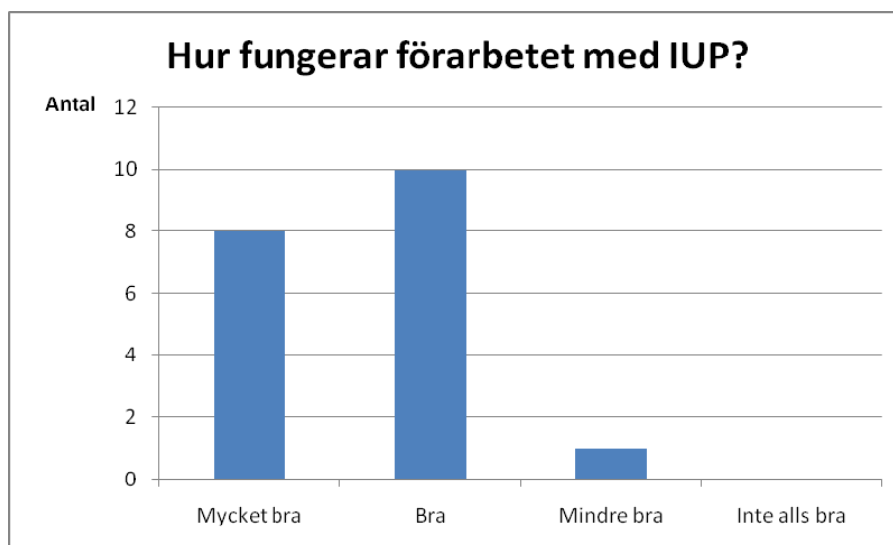
Tack för din medverkan!

Bilaga 3

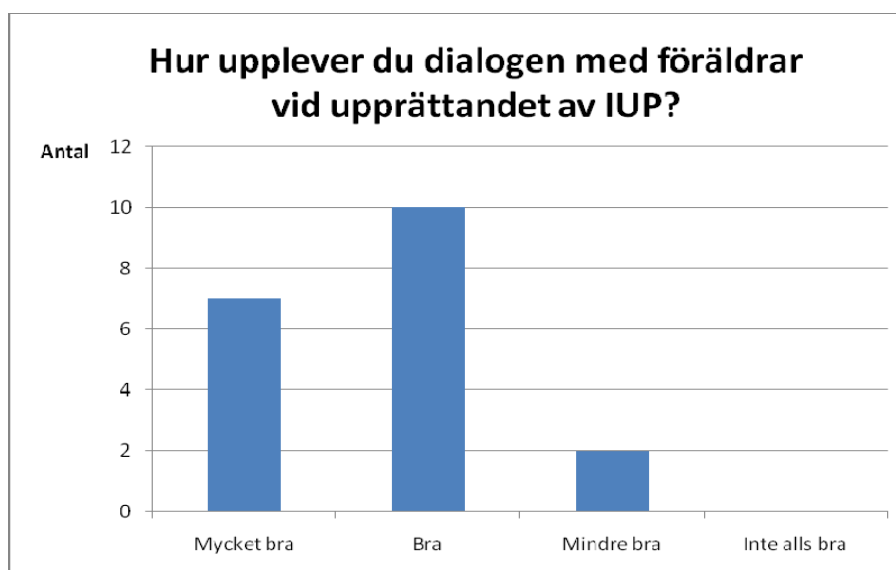
Enkätfrågor i tabellform

På följande sidor presenteras svaren på de slutna enkätfrågorna i tabellform. Staplarna i tabellen visar antal pedagoger som angett respektive svarsalternativ.

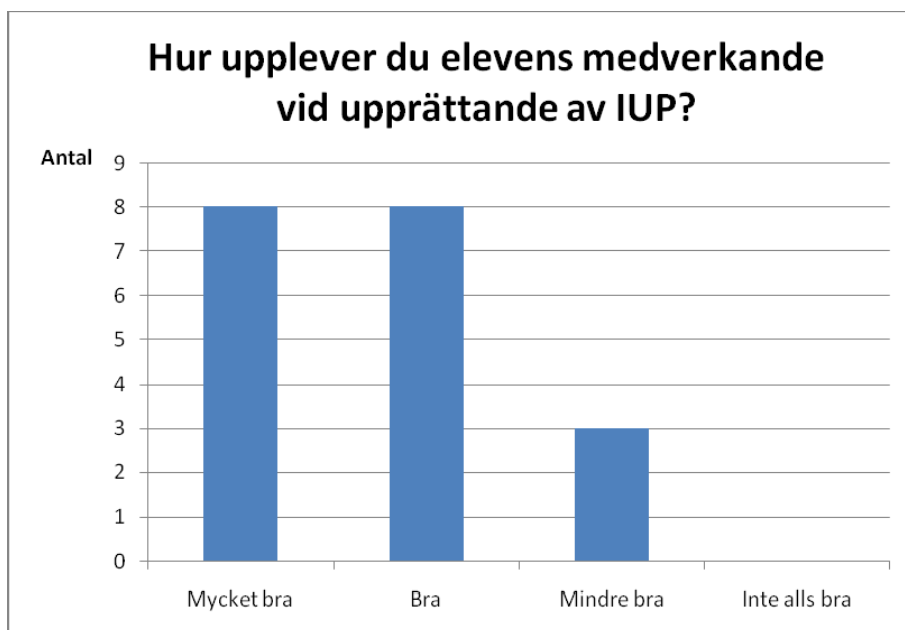
Tabell 1

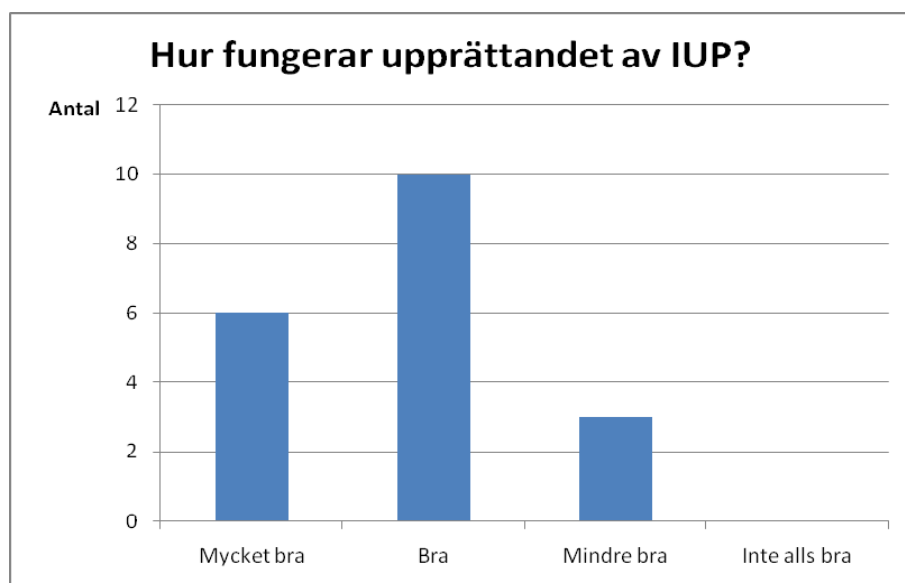
Tabell 2

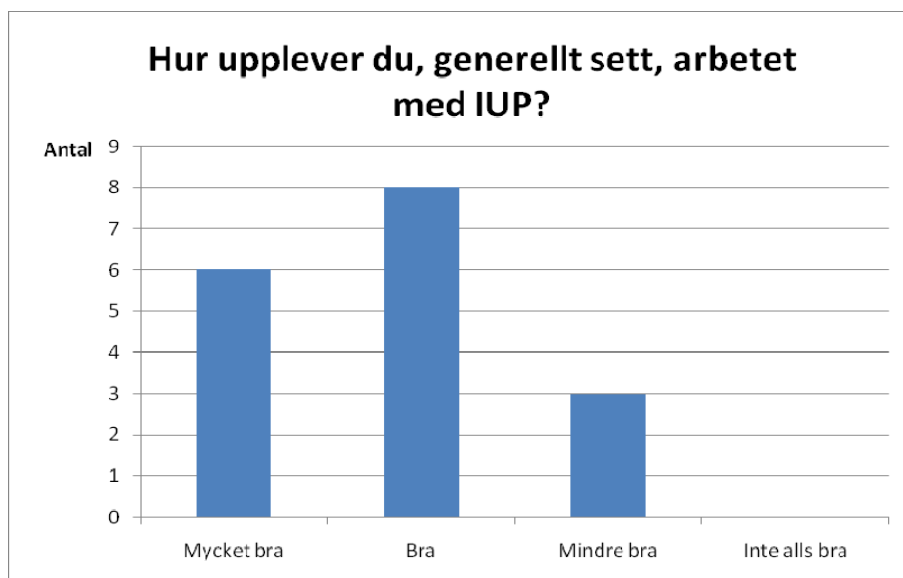
Tabell 3

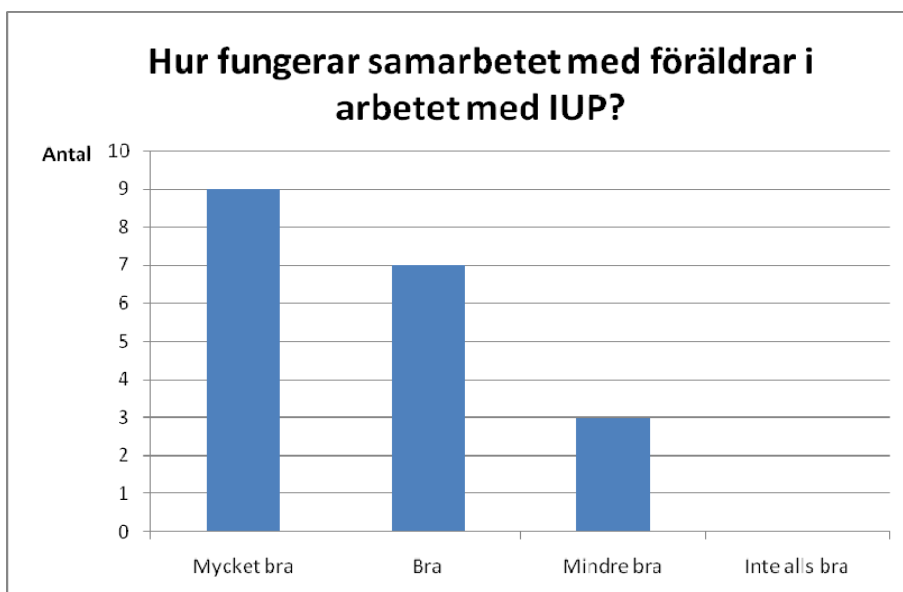
Tabell 4

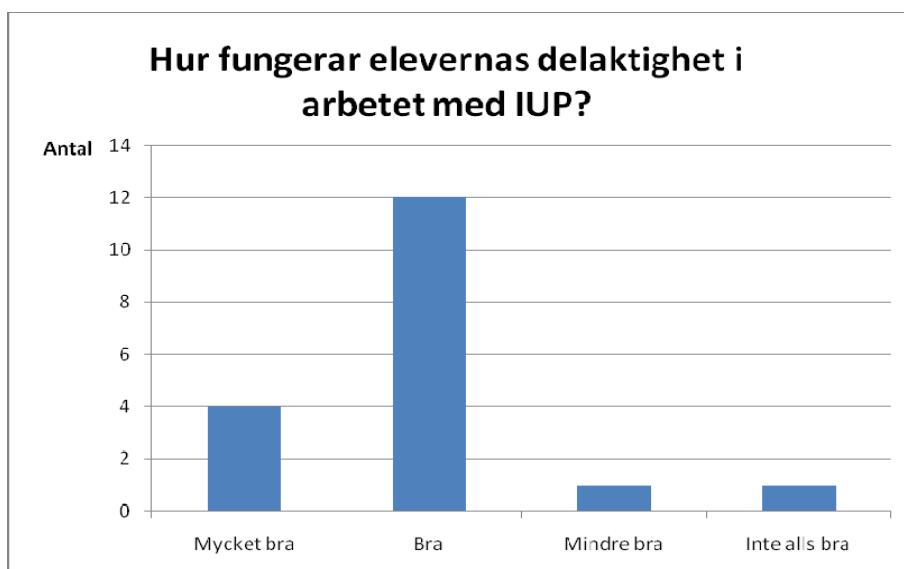
Tabell 5

Tabell 6

Tabell 7

Tabell 8

